

FreeEx Digest

- ediția nr. 3

BREAKING NEWS

DEMOCRACY

Kingdom of the Netherlands

Proiectul FreeEx Digest este finanțat de Ambasada Regatului Țărilor de Jos. Opiniile și informațiile transmise în cadrul proiectului nu reprezintă poziția Ambasadei Regatului Țărilor de Jos. Responsabilitatea privind acuratețea informațiilor și deciziile editoriale sunt sub controlul exclusiv al Asociației ActiveWatch.

CUPRINS

Cuvânt înainte	3
Breaking News Democracy: Concluzii	5
Țară mică, multe televiziuni de știri	10
Care sunt cele mai puternice voci din piață?	10
Cine și cum respectă regulile jocului?	12
Democrația din telecomandă	17
2004 – 2008: Epoca explorării și poziționării	17
2009 – 2015: Epoca încrâncenării și polarizării	18
2016 – prezent: Epoca post-adevăr și a ideologizării	25

Cuvânt înainte

Cu ocazia Zilei Internaționale a Libertății Presei deschidem un nou dosar tematic, dedicat exclusiv televiziunilor comerciale de știri, în încercarea de a răspunde câtorva întrebări persistente în spațiul public:

- Cum au ajuns televiziunile de știri să stârnească atâtea controverse în spațiul public?
- Sunt toate televiziunile de știri la fel?
- Ne vor ajuta aceste instituții de media în 2024 să votăm informat și să ieșim din spirala fatalismului sau a cinismului?

Informațiile și opiniile din acest dosar tematic încearcă să descrie atmosfera ultimilor 18 ani, perioadă în care România a trecut prin transformări și provocări uimitoare.

Discuția este necesară pentru că avem o istorie recentă tumultuoasă, în care butoanele puterii s-au confundat, de prea multe ori, cu cele ale telecomenzii, dar este relevantă și în perspectiva viitoarelor transpuneri ale deciziilor și regulamentelor europene privind libertatea media, siguranța jurnaliștilor și a spațiului comunicării publice.

Retrospectiv, numai dacă ne uităm la [clasamentele Reporteri fără Frontiere](#) pentru România, observăm că piața media și profesia de jurnalist au fost aproape permanent supuse presiunilor externe, fiind nevoite să se adapteze din mers. Unele organizații de presă au găsit formule de supraviețuire în acord cu etica profesională și cu interesul public, în timp ce altele și-au asumat editorial agendele politice și ideologice ale partidelor vremii.

Am luat ca perioadă de referință anii 2004 – 2022, în încercarea de a face un bilanț al acestei nișe de televiziuni ajunsă la vârsta majoratului, după o copilărie și o adolescență deloc armonioase. Am încercat să conturăm trei epoci și stadii distincte de evoluție, epoci pe care le descriem detaliat în secțiunea [Democrația din telecomandă](#).

De asemenea, am trecut în revistă cele mai puternice voci de pe piață, din perspectiva audiențelor și sancțiunilor, precum și acele evenimente relevante care au marcat piața media și viața socio-politică (vezi secțiunea [Tară mică, multe televiziuni de știri](#)).

Pentru a reproduce parțial tabloul ultimilor 18 ani am analizat arhivele instituționale ale Consiliului Național al Audiovizualului, surse media, dar și rapoartele anuale FreeEx, pe care organizația noastră le-a produs începând cu anul 2000. Este un tablou ilustrativ, nu exhaustiv. Din arhiva FreeEx am selectat, cu precădere, cazurile privind: abateri de la etica profesională, presiunile politicianilor și instituțiilor statului asupra media, dinamica pieței media și a angajaților din media (cu focus pe cei care

au ales o carieră politică). Deși problemele cu justiția ale patronilor de presă au fost o temă recurentă în ultimele două decenii, pentru acest dosar am selectat doar acele spețe în care televiziunile au fost instrumentalizate direct în acțiuni cu caracter penal (de exemplu, șantaj sau mită).

Publicăm acest raport pe 3 mai 2023. Cu exact 22 ani în urmă, pe 3 mai 2001, împreună cu [Centrul pentru Jurnalism Independent](#) celebrăm pentru prima oară Ziua Mondială a Libertății Presei în România. Organizăm, tot pentru prima oară, [Forumul Asociațiilor de Media din România](#) la care au participat 40 de organizații de ziaristi, editori și distribuitori de presă. În scurt timp, aceste organizații aveau să se reunească sub umbrela Convenției Organizațiilor de Media (COM) și să adopte un cod etic comun. Un demers de autoreglementare lăudabil, dar care și-a pierdut puterea odată cu dispariția lentă a organizațiilor care compuneau COM. Raportul de față ridică din nou întrebarea dacă autoreglementarea presei din România e necesară sau nu, fără a pune și întrebarea dificilă dacă aceasta este posibilă sau nu.

Breaking News Democracy:

Concluzii

Începând cu 2022, segmentul televiziunilor de știri s-a lărgit cu încă trei posturi cu acoperire națională: Euronews Romania, TVR Info și Prima News. Această extindere a nișei televiziunilor de știri avea loc pe o piață în care existau deja cinci posturi specializate (Realitatea TV/Plus, Antena 3/CNN, România TV, B1TV, Digi24). Încă din 2018, conform Observatorului European al Audiovizualului, România ocupa poziția secundă într-un clasament al țărilor cu cele mai multe televiziuni naționale de știri difuzate în limba oficială.

Consiliul Național al Audiovizualului, singura instituție care poate reglementa și supraveghea spațiul audiovizual, nu a reușit să își impună autoritatea în relația cu televiziunile de știri. Statistica sancțiunilor aplicate de forul audiovizual timp de un deceniu, în perioada 2011 - 2022, ne arată că actualul sistem de sancționare a abaterilor etice nu este eficient și nu generează schimbări semnificative în comportamentul televiziunilor de știri.

Din situațiile statistice furnizate de Consiliul Național al Audiovizualului, cele mai sancționate posturi de televiziune, între 2011 și 2022, au fost Realitatea TV (231 sancțiuni, din care 127 amenzi și 104 somații publice) și România TV (231 sancțiuni, din care 113 amenzi și 118 somații publice). Următoarele poziții sunt ocupate de postul Antena 3/CNN, cu 175 de sancțiuni (85 de amenzi și 90 de somații publice) și B1 TV, cu 127 de sancțiuni (61 de amenzi și 66 de somații publice). La finalul clasamentului și la mare distanță de primii patru competitori, postul Digi 24 a fost sancționat de doar 27 de ori în zece ani de existență (6 amenzi și 21 de somații). Volumul amenzilor înregistrate anual de televiziunile de știri se ridică la echivalentul a 200 - 300 de mii de euro. În opinia noastră, această statistică ne arată că, de fapt, amenzile nu descurajează încălcarea legislației audiovizuale. Dimpotrivă, par să întrețină anumite comportamente asumate și programate.

Totuși, aceste cifre sunt departe de a oferi diagnostice definitive despre modul în care funcționează televiziunile de știri sau despre cum le apreciază publicul sau Consiliul Național al Audiovizualului prestația în spațiul (nu neapărat interesul) public. Ele trebuie puse în contextul politic și social al ultimilor ani.

Televiziunile de știri continuă să genereze controverse și să suscite interes, mai ales dinspre politicieni, în ciuda faptului că audiențele lor cumulate depășesc cu puțin un milion de privitori.

Acest interes al politicienilor pentru televiziunile de știri a variat de la instrumentalizare în scopuri politice mai mult sau mai puțin legitime până la finanțare directă și netransparentă din fonduri publice. Și poate cea mai ilustrativă imagine pentru ultimii ani este a politicianului, aflat de regulă la putere, care

comunică, în regim de *breaking news* și de exclusivitate, subiecte de interes public major la posturile private preferate, în detrimentul serviciului public de televiziune sau al conferințelor de presă fără întrebări prestabilite și liste de jurnaliști agreeți.

Istoria televiziunilor de știri începe din 2001, când este fondată Realitatea TV, când piața media era în extindere și diversificare. Totuși, în foarte scurt timp, odată cu apariția concurenței, dar și cu schimbarea climatului politic, aceste televiziuni nu rămân doar surse de știri, ci și surse de influență.

2004 – 2008: Epoca explorării și poziționării. În această perioadă, posturile Realitatea TV (înființat în 2001) și Antena 3 (înființat în 2005) au dominat segmentul televiziunilor de știri, într-o piață media mult mai diversă decât cea de azi. Este epoca mogulilor și a controverselor legate de independența editorială a noilor instituții de presă.

În cazul Realitatea TV controversele vremii au fost cel mai adesea alimentate de influența și rolul lui Sorin Ovidiu Vântu în construirea grupului Realitatea – Cațavencu.

În schimb, în cazul Antena 3, interesele economice aveau să fie, în scurt timp de la lansare, dublate de agenda politică a lui Dan Voiculescu, fondatorul trustului Intact.

Este debutul unui lung șir de confruntări între puterea politică de la acea vreme, reprezentată de președintele Traian Băsescu și Alianța Dreptate și Adevăr, și puterea politico-mediatică, reprezentată de Dan Voiculescu, în dubla sa calitate de fost patron de presă și președinte al Partidului Conservator.

Este perioada în care spațiul public autohton pare dominat de confruntările dintre vocile *băsisiste* și *anti-băsisiste*, iar termenului *deontolog* i se atribuie conotații peiorative.

2009 – 2015: Epoca încrâncenării și polarizării. În această perioadă, România trece prin frământări politice și sociale semnificative, cu schimbări în leadership-ul politic, în care presa și televiziunile de știri joacă un rol important în structura agendei publice.

În ciuda crizei economice mondiale din anii 2008 – 2010, care a avut un efect negativ în special asupra redacțiilor de știri locale, la nivel național apar alte trei televiziuni de știri, aducând astfel mai multă diversitate în această nișă.

Continuă și se agravează confruntările dintre președintele Traian Băsescu, aflat la ultimul mandat, și instituțiile de presă, în special trusturile Intact și Realitatea, precum și postul România TV, înființat în anul 2011.

Tot în această perioadă, mulți jurnaliști renunță la munca de redacție și candidează din partea unor partide politice pentru locuri eligibile în Parlament. Mai mult, la alegerile parlamentare din 2012, în premieră, partidul unei personalități media, Partidul Poporului Dan Diaconescu, obține 47 de mandate în noul legislativ.

Aceste confruntări politico-mediatică au loc fără mănuși și fără nuanțe, patru din cele cinci televiziuni de știri naționale asumându-și editorial rolul de televiziuni de opoziție. De departe, cele mai vocale și influente posturi devin Antena 3 și România TV, care își continuă lupta cu *băsismul* din societate și etalează un partizanat clar cu adversarii politici ai regimului Bănescu.

În paralel cu această polarizare a democrației și presei *mainstream*, în 2013, în țară au loc primele proteste masive de stradă, proteste dedicate protejării și conservării zonei aurifere de la Roșia Montană, pe care Guvernul de la acea dată ar fi dorit să o valorifice.

Televiziunile pro-PSD depun eforturi semnificative pentru decredibilizarea și delegitimarea mișcării #unitisalvam, fiindu-i pusă la îndoială capacitatea de auto-organizare și mobilizare fără o intervenție externă. Filantropul George Soros devine țintă a campaniilor politico-mediatică care echivalează protestele de stradă cu o campanie sistematică de distrugere a economiei și suveranității naționale.

Lexicul polarizării se îmbogățește cu termenul *tefelist*, care trimite în derizoriu sintagma *tinerii frumoși și liberi*, consacrată de politicienii și jurnaliștii care susțin cauza #unitisalvam. Tot în această perioadă se consacră sintagma *ciuma roșie*, pentru a descrie depreciativ Partidul Social Democrat.

Spre finalul anului 2015, incendiul din Clubul Colectiv din capitală, în care au murit 64 de tineri, generează la un nou val de proteste de stradă, care duc la demisia Guvernului Ponta (PSD) și instalarea unui guvern tehnocrat. Mișcarea de protest #coruptiaucide avea să devină ținta predilectă a campaniilor de discreditare din mass-media 2016-2018, campanii derulate pe fondul instabilității politice cvasi-permanentă din țara noastră.

În tot acest climat tensionat, apar și se consolidează primele platforme de jurnalism de investigație independente, care reușesc să spargă monopolul presei și politicienilor *mainstream*. De altfel, este și perioada în care publicul se reorientează spre consumul online de știri și informații de interes public.

2016 - prezent: Epoca post-adevăr și a ideologizării. În această perioadă, toate traumele și frustrările din societate, acumulate în anii precedenți, s-au accentuat și au condus spre o supra-ideologizare a discursurilor și gesturilor publice. Din nou, presa și televiziunile de știri au oferit platformă pentru diferite viziuni politice și ideologice, însă, de regulă, aceste abordări au fost unilaterale și poate prea angajate.

În spațiul public, *fake news* și *propaganda* devin nu doar termeni recurenți, dar și prilej de poziționări antagonice, faptele și interesul public devenind marginale. Dreptul la informare corectă este subminat de dreptul la opinie, fiind invocat obsesiv de politicieni, jurnaliști și formatori de opinie.

Alegerile locale și parlamentare din 2016 sunt câștigate detașat de Partidul Social Democrat, însă cu un sprijin asumat din partea posturilor Antena 3 și România TV.

Această susținere asumată nu se rezumă doar la acordarea de spațiu privilegiat, ci și la campanii de linșare mediatică a vocilor alternative din societate, fie politicieni, fie organizații neguvernamentale, fie instituții de presă concurente.

Anul 2017 debutează cu un nou val de nespunere civică și cu manifestații mai ample decât cele din 2013 și 2015, pe fondul modificărilor la Legile Justiției propuse de Partidul Social Democrat prin Ordonanța 13. Protestele anti-PSD și pentru protejarea luptei împotriva corupției se desfășoară, cu intensități și frecvență variabile, până spre finalul anului 2018, cu accentuarea polarizării din societate. Din nou, posturile apropiate de PSD duc campanii coordonate de delegitimare a protestelor și elaborează diferite teorii care descriu mișcările de stradă ca parte din planuri elaborate fie de serviciile de informații interne, fie de entități străine pentru a afecta interesele României. Există și posturi de știri, precum Digi 24 sau Realitatea TV care nu susțin aceste teorii sau agenda PSD, însă pe tonuri și cu strategii editoriale ceva mai atenuate.

În tot acest mix de politică, politicianism și discurs media ideologizat se împământenesc noi cuvinte care descriu polarizarea din societate: *soroșist*, *haștagist*, *globalist* etc. În funcție de afinitățile politice, aproape fiecărei voci din spațiul public i se atașează un -ist.

Ironic, deși de-a lungul timpului toate disputele politice dintre diferitele formațiuni și viziuni au fost prezentate în media ca adevărate lupte existențiale, pandemia COVID-19 declarată la începutul anului 2020 avea să devină un adevărat test de stres pentru societate. Criza sanitară a fost dublată și de instabilitate politică, în primii doi ani de pandemie guvernarea fiind preluată de polul partidelor din dreapta, care, sub justificarea stării de urgență și a combaterii știrilor false care ar fi putut pune în pericol populația, au luat o serie de decizii contraintuitive. Astfel, Guvernul nu doar că a redus drastic nivelul de transparență în relația cu presa, dar a și dedicat un fond special de circa 40 de milioane de euro pentru presă, subvențiile având rolul de a compensa eventuale pierderi economice ale redacțiilor, dar și de a încuraja corecta informare a publicului în context pandemic. În lipsa unor criterii calitative și transparente de acordare a acestor subvenții, în mod paradoxal, statul a ajuns să cumpere spațiu de reclame în cadrul unor emisiuni de largă audiență în care voci neavizate emiteau teorii nesusținute din punct de vedere medical și care e posibil să fi contribuit la scăderea încrederii în sistemul medical și la rata scăzută de vaccinare.

În ciuda acestor tensiuni din societate, în primii ani de pandemie, datorită jurnaliștilor de investigație din diferite redacții independente a început o dezbatere extrem de importantă legată de regimul de finanțare a presei, fie din fonduri guvernamentale, fie din fondurile publice ale partidelor. Discuția este departe de a se fi clarificat, pentru că partidele politice țin sub embargo cifrele care să ne arate adevărata magnitudine a controlului și influenței financiare pe care au încercat să o exercite asupra presei.

Când aceste aspecte se vor fi clarificat întreaga societate va putea reflecta și dezbate rolul și contribuția mass-media și partidelor politice în designul agendei publice în ultimii ani. Va fi o bună ocazie pentru a discuta dacă polarizarea din societate este strict ideologică sau este efectul unui model de business hibrid, în care relația dintre presă și politic este mai profitabilă decât relația dintre presă și public.

În funcție de dispoziție și de preocupări, dosarul tematic pe care îl prezentăm în raportul "Breaking News Democracy" poate fi interpretat fie ca un necrolog, fie ca o analiză de oportunități.

Alegem să ne uităm la această cronologie ca la debutul unei dezbateri documentate despre rolul mass-media în democrație, dar și despre democratizarea mass-media, în care pluralismul opiniilor, etica și identitatea de breaslă să fie piloni centrali.

Credem că acest document poate fi util jurnaliștilor care ar putea reîncepe acel proces mult așteptat de autoreglementare. Credem că poate fi util și autorităților din zona de reglementare a comunicării, pentru a îmbunătăți metodologii și a genera legislație relevantă, în acord cu provocările comunicării în secolul XXI. Credem că este util și publicului, pentru a urmări, din perspectivă istorică, cine sunt cei care azi care propovăduiesc apocalipse și adevăruri absolute. Nu în ultimul rând, credem că acest document este util politicienilor care au contribuit major la decredibilizarea și vulnerabilizarea profesiei de jurnalist, ocultând mecanisme democratice legitime și agenda publică.

În schimb, nu credem că acest dosar poate fi util pentru a exclude actori de pe piața media și pentru a-i sancționa moral sau economic. Dimpotrivă, credem că diversitatea este necesară și e sănătoasă într-un cadru democratic, cât timp toți actorii respectă regulile jocului și nu își crează avantaje competitive ducând în derizoriu dreptul la informare corectă și drepturile fundamentale ale omului.

Țară mică, multe televiziuni de știri

Începând cu 2022, segmentul televiziunilor de știri s-a lărgit cu încă trei posturi cu acoperire națională: Euronews Romania (parte din rețeaua internațională Euronews, [lansat](#) în luna mai), TVR Info (parte din serviciul public de televiziune, [emisie reluată în iunie](#), după o pauză de câțiva ani) și Prima News (stație comercială, [lansată](#) la finalul anului).

Această extindere a nișei televiziunilor de știri avea loc pe o piață în care existau deja cinci posturi specializate (Realitatea TV/Plus¹, Antena 3/CNN, România TV, B1TV, Digi24), care, raportat la audiențe, concurează și își împart un public de sub un milion de telespectatori la nivel național.

Încă din 2018, conform Observatorului European al Audiovizualului (EAO)², România ocupa poziția secundă într-un clasament al țărilor cu cele mai multe televiziuni naționale de știri difuzate în limba oficială, având cinci astfel de posturi și fiind depășită doar de Turcia, în care emiteau nouă televiziuni de știri.

Conform aceluiași [studiu](#), în Elveția, Malta, Luxemburg și Belgia, state cu mai multe limbi oficiale, există o suprasaturare a ofertei în ceea ce privește piața televiziunilor de știri. La polul opus se află țări nordice și baltice – Estonia, Letonia, Finlanda, Suedia și Islanda – care nu au televiziuni de știri în limbile lor oficiale.

De asemenea, Polonia, Țările de Jos, Bulgaria, Lituania, Slovacia, Norvegia, Cehia, Danemarca și Albania sunt țări care au o ofertă limitată de televiziuni de știri difuzate în limbile lor oficiale. Tot în 2018, cu excepția Poloniei, toate țările menționate anterior dispuneau de un singur astfel de post specializat de știri. Mai mult, în același an, în Bosnia și Herțegovina, Cipru, Grecia, Muntenegru și Georgia, piața televiziunilor de știri era reprezentată integral de posturi internaționale.

Care sunt cele mai puternice voci din piață?

În ciuda unei aparente diversități a ofertei, din analiza datelor de audiență în ultimii cinci ani³, a volumului de sancțiuni primite în perioada 2011 – 2022⁴, dar și din observarea poziționării mediului politic față de aceste instituții de presă, rezulta un raport inegal de forță și de impact în societate.

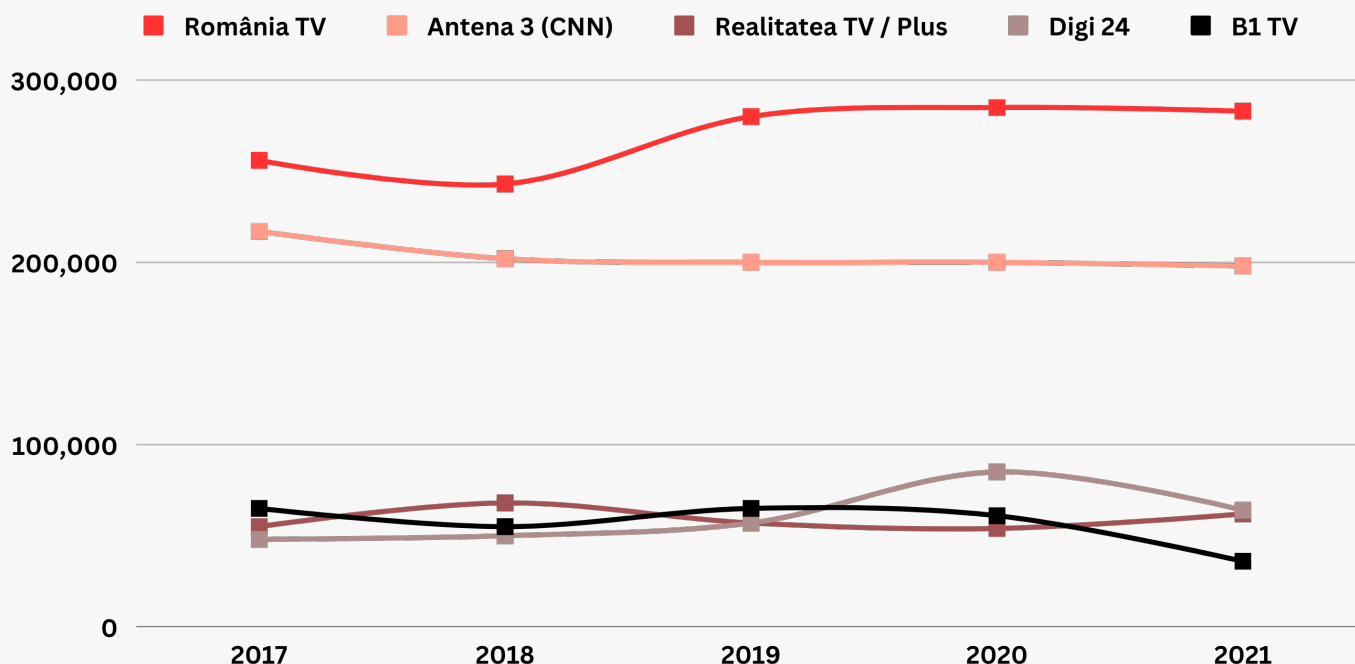
¹ În octombrie 2019, Consiliul Național al Audiovizualului nu a mai prelungit licența postului Realitatea TV, care a continuat să emită sub o licență nouă, Realitatea Plus.

² Studiul EAO a inclus 140 de televiziuni specializate pe piața știrilor. Dintre acestea, 43% sunt naționale, orientate exclusiv către cetățenii statului în care funcționează, iar 57% – internaționale, având un public-țintă și în afara granițelor.

³ Date agregate din sintezele realizate de Kantar Media/ARMA și publicate periodic de www.paginademedie.ro

⁴ Date agregate din rapoartele anuale de activitate produse de Consiliul Național al Audiovizualului.

Evoluția anuală a audiențelor zilnice ale televiziunilor naționale de știri din România

În 2017, conform paginademedia.ro, postul România TV a fost liderul audiențelor pe piața televiziunilor de știri, fiind urmărit, în medie, de 256.000 de telespectatori pe zi și ocupând poziția a patra în clasamentul general al posturilor de televiziune. A doua cea mai urmărită televiziune de știri a fost Antena 3, cu o medie zilnică de 217.000 de urmăritori. Pe locul al treilea, la o distanță considerabilă de cele două menționate anterior, s-a clasat B1 TV, care a înregistrat o audiență de doar 65.000 de telespectatori pe zi, de peste trei ori mai mică decât celelalte posturi aflate pe podiumul televiziunilor de știri. Celelalte două posturi naționale specializate pe piața știrilor, Realitatea TV și Digi 24, au fost urmărite zilnic de 55.000 și, respectiv, 48.000 de telespectatori. În clasamentul general al televiziunilor din România, ele au ocupat pozițiile 17 și, respectiv, 19.

În 2018, România TV și-a păstrat poziția de lider al clasamentului, înregistrând 243.000 de telespectatori zilnici, o ușoară scădere față de anul precedent. O tendință similară a fost prezentă și în cazul locului secund, ocupat – la fel ca în 2017 – de Antena 3, care a adunat zilnic în fața ecranelor, în medie, 202.000 de telespectatori. De această dată, podiumul a fost completat de către Realitatea TV, urmărită de 68.000 de persoane. Cu toate acestea, având o audiență de trei ori mai mică decât România TV și Antena 3, s-a menținut distanța considerabilă față de cele două posturi aflate în fruntea audiențelor de pe piața națională de știri. B1 TV și Digi 24 au înregistrat audiențe similare, fiind urmărite zilnic de 55.000 și, respectiv, de 50.000 de telespectatori.

În 2019, România TV s-a bucurat de o creștere semnificativă față de anul precedent – adunând 280.000 de telespectatori zilnici, cu 40.000 mai mult raportat la 2018 – și a

continuat să fie lider în [clasamentul audiențelor](#) de pe piața de știri. Similar cu anii anteriori, Antena 3 a fost a doua cea mai urmărită televiziune de știri din România, cu 200.000 de telespectatori zilnici, înregistrând, însă, o stagnare. B1 TV a revenit pe locul al treilea al audiențelor, cu 65.000 de spectatori zilnici, reprezentând o ușoară creștere anuală, dar s-a păstrat distanța importantă față de România TV și Antena 3. Iar Realitatea TV/Plus și Digi 24 au fost urmărite zilnic de același număr de telespectatori, anume 57.000.

În 2020, audiențele celor mai urmărite televiziuni de știri, România TV și Antena 3, s-au menținut, cele două având cifre foarte similare cu anul precedent. Surprinzător, pe poziția a treia s-a clasat Digi 24, care a înregistrat un salt anual remarcabil, de aproape 30.000 de telespectatori, postul fiind urmărit zilnic, în medie, de 85.000 de persoane. Celelalte televiziuni naționale de știri, B1 TV și Realitatea Plus, au avut audiențe constante, de 61.000 și, respectiv, de 54.000 de telespectatori zilnici.

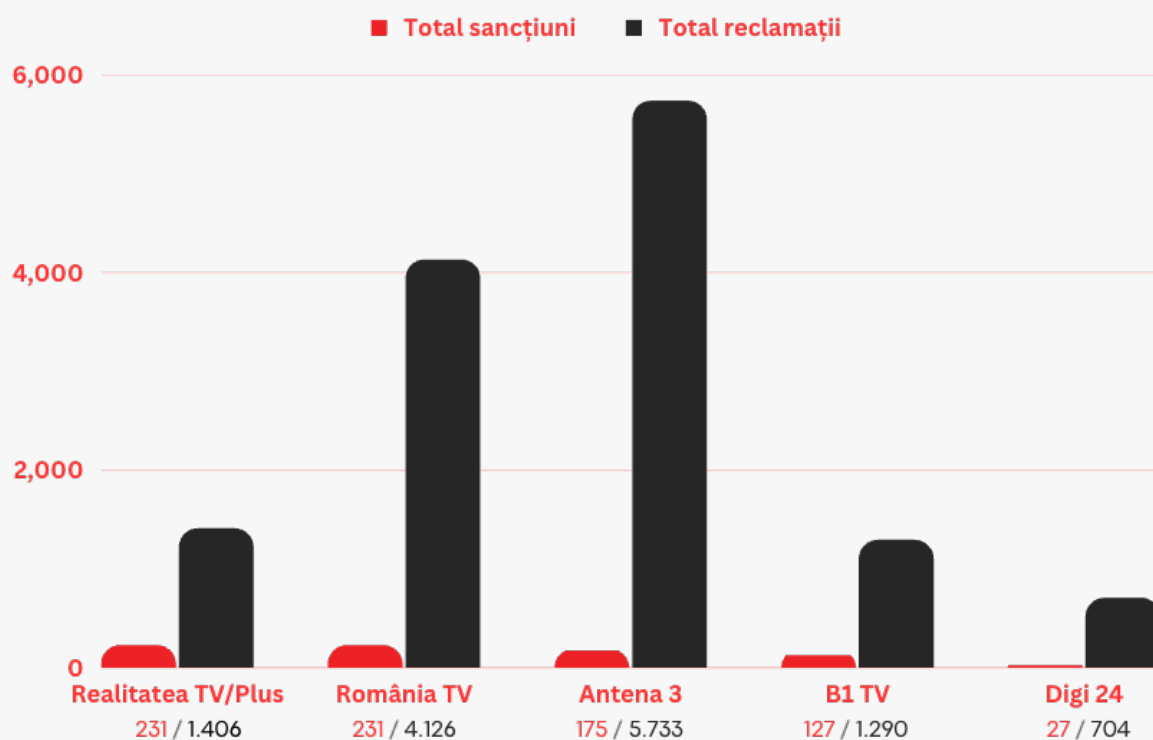
În 2021, România TV și Antena 3 au fost, din nou, cele mai importante televiziuni de știri din România, având [audiențe](#) aproape identice cu anul anterior, de 283.000 și, respectiv, 198.000 de telespectatori zilnici. La fel ca în 2020, Digi 24 a ocupat poziția a treia, însă a înregistrat o scădere semnificativă a audienței, pierzând 20.000 de telespectatori. Postul a fost urmărit zilnic, în medie, de 64.000 de persoane, o audiență de peste trei ori mai mică decât locul al doilea, Antena 3. Foarte aproape de Digi 24, cu o ușoară creștere, Realitatea Plus s-a clasat pe locul al patrulea, cu 62.000 de urmăritori. Pentru B1 TV, anul 2021 a fost unul catastrofal: postul a pierdut jumătate din audiență, înregistrând doar 36.000 de telespectatori zilnici, de aproape opt ori mai puțin decât liderul pieței de televiziuni de știri, România TV.

Conform datelor de audiență disponibile în decembrie 2022, România TV și-a păstrat titlul de lider al [clasamentului audiențelor](#), dar a pierdut 17.000 de urmăritori, înregistrând zilnic 266.000 de telespectatori. Antena 3 CNN s-a clasat pe poziția secundă, însă, de asemenea, a pierdut 22.000 de urmăritori, adunând în fața televizoarelor, zilnic, 176.000 de persoane. De această dată, podiumul a fost completat de Realitatea Plus, care a înregistrat zilnic, în medie, 66.000 de telespectatori. Locul următor a fost ocupat de Digi 24, cu o audiență zilnică foarte similară, de 64.000 de persoane. Menținând tendința din ultima perioadă, B1 TV a pierdut încă 13.000 de telespectatori zilnici și a ajuns să aibă o audiență zilnică de 23.000 de persoane, una de peste 11 de ori mai mică decât liderul pieței naționale de televiziuni de știri, România TV.

Cine și cum respectă regulile jocului?

Dacă, raportat la audiență, discuția despre notorietate și impact nu lasă loc de interpretări și arată clar că nu toate televiziunile sunt la fel, în cazul conduitei profesionale lucrurile devin mult mai nuanțate.

Situația reclamațiilor și sancțiunilor aplicate televiziunilor de știri (2011 - 2022)

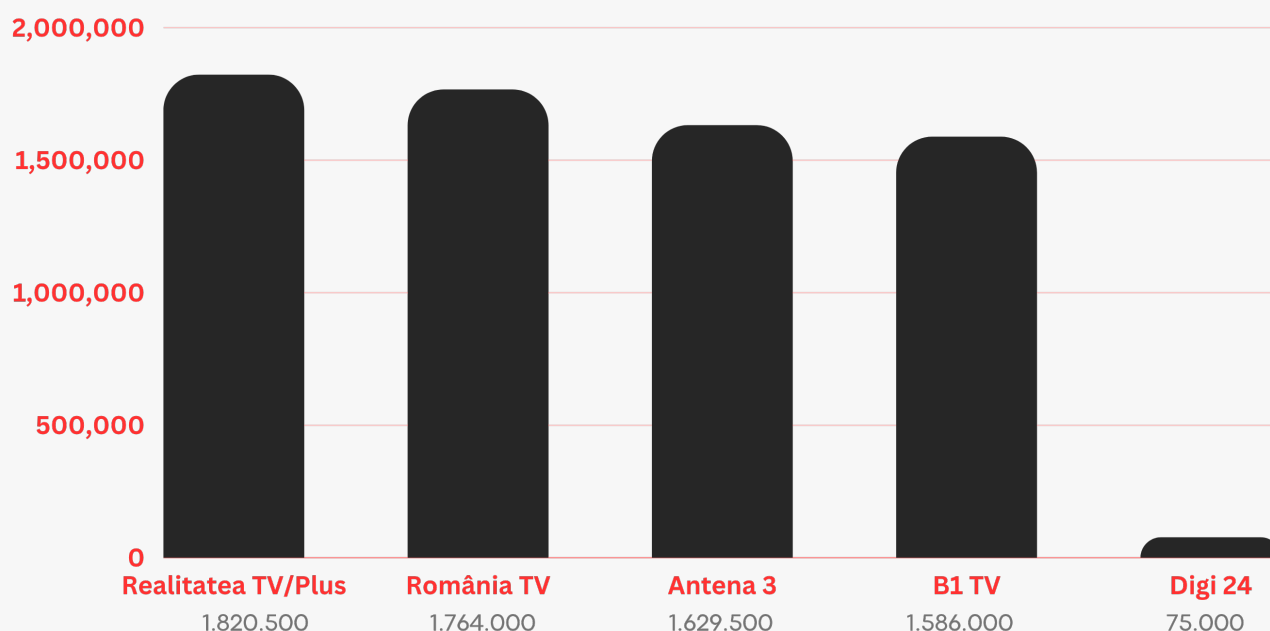

Din situațiile statistice furnizate de Consiliul Național al Audiovizualului, cele mai sancționate posturi de televiziune, între 2011 și 2022¹, au fost Realitatea TV (231 sancțiuni, din care 127 amenzi și 104 somații publice) și România TV (231 sancțiuni, din care 113 amenzi și 118 somații publice). În cazul Realitatea TV, lista sancțiunilor este completată și de o decizie de suspendare temporară a emisie, timp de zece minute, la data de 17 ianuarie 2019.

Următoarele poziții sunt ocupate de postul Antena 3/CNN, cu 175 de sancțiuni (85 de amenzi și 90 de somații publice) și B1 TV, cu 127 de sancțiuni (61 de amenzi și 66 de somații publice). La finalul clasamentului și la mare distanță de primii patru competitori, postul Digi 24 a fost sancționat de doar 27 de ori în zece ani de existență (6 amenzi și 21 de somații).

¹ Am luat ca punct de referință anul 2011, an în care piața televiziunilor de știri s-a extins cu posturile B1 TV (prin modificare licență) și România TV; un an mai târziu, postul Digi 24 începea să emită și el pe acest segment. De asemenea, nu am inclus sancțiunile propuse de CNA de la începutul anului 2023, deoarece nu avem informații dacă acestea se află în proceduri de contestare și nici dacă instanțele au menținut sau confirmat sancțiunile propuse de forul audiovizual.

Quantum amenzi propuse de CNA (2011 - 2022)

De asemenea, posturile Realitatea TV și România TV au primit cele mai semnificative amenzi în anul 2017 (România TV – 387.000 lei; Realitatea TV – 250.000 lei). Postul Antena 3 a primit cele mai consistente amenzi în anul 2012 (273.000 lei), iar pentru B1 TV în anul 2019 s-au propus amenzi în cuantum de 135.000 lei.

Quantumul amenzilor propuse de CNA (lei)

	Realitatea TV/Plus	România TV	Antena 3	B1 TV	Digi 24
2011	149.000	20.000	212.000	10.000	n/a
2012	72.000	115.000	273.000	30.000	0
2013	155.000	250.000	195.000	125.000	0
2014	145.000	125.000	230.000	145.000	0
2015	77.000	47.000	45.000	97.500	10.000
2016	85.000	100.000	55.000	775.000	0

Cuquantumul amenzilor propuse de CNA (lei)

	Realitatea TV/Plus	România TV	Antena 3	B1 TV	Digi 24
2017	250.000	387.000	152.000	117.000	0
2018	155.000	70.000	102.000	135.000	40.000
2019	195.000	165.000	115.000	135.000	40.000
2020	177.500	115.000	52.000	65.000	5.000
2021	150.000	210.000	125.000	20.000	0
2022	210.000	160.000	30.000	7.500	0

Discuția devine și mai complicată când punem în discuție reacția publicului (sau a publicurilor) față de comportamentul acestor actori mediatici, reacție ilustrată doar parțial de numărul de reclamații acumulate de aceste entități în perioada 2011 - 2020¹. Clasamentul este dominat de posturile Antena 3/CNN, cu peste 5700 de reclamații (cu vârfuri în anii 2017 - 1619 reclamații și 2018 - 1240 reclamații, reprezentând 49,87% din volumul total de reclamații), precum și de România TV, cu peste 4000 de reclamații (cu vârfuri tot în anii 2017 - 1880 reclamații și 2018 - 732 reclamații, reprezentând 53,88% din volumul total de reclamații).

Cum citim și interpretăm toate aceste cifre?

În primul rând, aceste cifre trebuie privite așa cum sunt. Niște cifre. Fără atenție la context și fără setarea unor obiective sau a unei grile de lectură, aceste cifre sunt departe de a oferi diagnostice definitive despre modul în care funcționează aceste televiziuni sau despre cum le apreciază publicul sau Consiliul Național al Audiovizualului prestația în spațiul (nu neapărat interesul) public.

Să luăm, de exemplu, numărul reclamațiilor. Acesta trebuie corelat și cu evenimentele social-politice prin care am trecut în ultimii ani. Mai mult, nu trebuie excluse nici mobilizările colective, când anumite segmente din populație doresc să obțină un răspuns ferm din partea autorității de reglementare. Pe de-o parte, aceste momente pot fi interpretate și de CNA și de radiodifuzori strict ca niște momente de contagiune socială, ducându-le în derizoriu. Pe de altă parte însă, cu cât amânăm sau evităm acea discuție serioasă și autentică despre resorturile acestor puseuri de nemulțumire, cu atât mai mult ne apropiem de dezangajarea socială, în care o parte din societate rupe contractul de încredere cu autoritatea publică și cu spațiul de informare și de dezbateri.

¹ Începând cu anul 2021, Consiliul Național al Audiovizualului nu a mai prezentat în raportul anual situația defalcată a radiodifuzorilor și a numărului de reclamații.

Nici volumul amenzilor înregistrate de radiodifuzori nu comunică mare lucru despre (contra)performanțele radiodifuzorilor și despre puterea legii. Fără o discuție tehnică și metodologică despre regimul de sancționare, despre predictibilitatea legii și despre tratament egal, bugetul de stat va continua să primească anual de la televiziunile de știri echivalentul a 200 – 300 de mii de euro.

În opinia noastră, această statistică ne arată că, de fapt, amenzile nu descurajează încălcarea legislației audiovizuale. Dimpotrivă, par să întrețină anumite comportamente asumate și programate.

Democrația din telecomandă

2004 - 2008: Epoca explorării și poziționării

În această perioadă, posturile Realitatea TV (înființat în 2001) și Antena 3 (înființat în 2005) au dominat acest segment de televiziuni, într-o piață media mult mai diversă decât cea de azi. Este epoca mogulilor și a controverselor legate de independența editorială a noilor instituții de presă.

În cazul Realitatea TV controversele vremii au fost cel mai adesea alimentate de influența și rolul lui Sorin Ovidiu Vântu în construirea grupului Realitatea - Cațavencu.

În schimb, în cazul Antena 3, interesele economice aveau să fie, în scurt timp de la lansare, dublate de agenda politică a lui Dan Voiculescu, fondatorul trustului Intact.

Este debutul unui lung șir de confruntări între puterea politică de la acea vreme, reprezentată de președintele Traian Băsescu și Alianța Dreptate și Adevăr, și puterea politico-mediatică, reprezentată de Dan Voiculescu, în dubla sa calitate de fost patron de presă și președinte al Partidului Conservator.

Redăm câteva episoade ilustrative pentru ostilitatea dintre președintele Băsescu și mogulii din presă, așa cum au fost consemnate în edițiile din [2007](#) și [2008](#) ale Rapoartelor FreeEx.

Dan Voiculescu vs Monica Macovei

[Dan Voiculescu](#) a intervenit în direct în cadrul emisiunii Știrea zilei transmisă de Antena 3 în data de 2 mai 2007. Antena 3 face parte din grupul media patronat de fiica lui Dan Voiculescu. Emisiunea o avea ca invitată pe Monica Macovei, fost ministru al justiției. Voiculescu a sunat și a intervenit în emisiune din proprie inițiativă, acuzând-o pe aceasta de "fățarnicie", "talent de a juca teatru" și numind-o "procuror ceaușist". "Da, doamnă Macovei. Îmi face multă plăcere să vă insult, pentru că jucați un teatru...", a mai spus Voiculescu. În momentul în care moderatoarea emisiunii a încercat să tempereze atacurile lui Dan Voiculescu, acesta a admonestat-o în direct: "Să vă fie de bine, doamnă Gabriela Vrânceanu Firea, cu invitații dumneavoastră cu tot".

Consiliul Național al Audiovizualului [s-a autosesizat](#) și a trimis o scrisoare deschisă postului Antena 3 în care își arăta 'îngrijorarea' față de intervenția lui Dan Voiculescu. Conform acestei scrisori, "Atunci când doamna Firea a încercat să echilibreze discuția și să respecte 'regulile jocului', prevăzute de legislația audiovizuală, domnul Dan Voiculescu a admonestat-o, folosind un ton și un limbaj neadecvate exprimării în spațiul public, fapt ce ridică un mare semn de întrebare în legătură cu relațiile dintre patronat și ziariști". CNA a considerat că această intervenție "afectează independența editorială a postului Antena 3 și aduce prejudicii înseși libertății de exprimare".

Primul președinte sancționat de CNCD pentru discriminare

În **2007** opoziția parlamentară inițiază prima procedură de suspendare a președintelui Traian Băsescu, campania pentru referendumul de suspendare desfășurându-se în luna mai a acelui an. În acest context politic tensionat, nivelul gesturilor și discursurilor politicianilor, dar și jurnaliștilor devin extrem de violente. De departe, cel mai grav incident îl are în prim plan pe Traian Băsescu care, pe 19 mai 2017, aflat într-un spațiu public, îi confiscă telefonul unei reporterițe de la Antena 3, folosind apelativul sexist „păsărică”. La scurt timp de la consumarea acestui incident, în spațiul public apare o înregistrare chiar de pe telefonul jurnalistei agresate, în care Băsescu se referea la jurnalistă folosind sintagma „țigancă împutiță”. În ciuda scuzelor ulterioare, gestul lui Băsescu **este sancționat** de Consiliul Național al Discriminării cu un avertisment, Consiliul apreciind la acea dată că acest tip de discurs „nu este adecvat pentru spațiul public și pentru funcția de demnitar”.

Băsescu folosește, pentru prima oară, sintagma „tonomat cu euro”

În luna martie **2008**, Președintele declara, referindu-se la comentatorul Cornel Nistorescu: „Mai sunt și în trustul lui Vîntu **tonomate**. Mai exact, foști directori pe la cotidianul «Evenimentul zilei»”. Tema tonomatelor a fost apoi reluată în mai multe rânduri de Traian Băsescu, țintele fiind mai ales jurnaliștii din grupul Intact, controlat de familia Voiculescu, dintre aceștia nominalizându-l pe „tonomatul cu euro Victor Ciutacu”. Invitat pe 9 septembrie la postul public TVR1, Președintele declara: “Campania dusă împotriva șefului statului legată de episodul PD-L cu Vadim a arătat cum se vor poziționa și cum se vor comporta trusturile acestea două, prin oamenii pe care îi plătesc, pe timpul campaniei. Minciuna va fi axa fundamentală, minciuna la adresa oamenilor pe care nu-i simpatizează Vîntu și Voiculescu”. În aceeași emisiune, Traian Băsescu i-a atacat pe cei care îl denigrează “ca să-și slujească stăpânul pentru bani”. “Oameni care, altfel, când tac le iese pe gură propagandă mirosind a Rompetrol și alta mirosind a bani de la FNI”. Printre cei vizați de afirmațiile Președintelui s-a aflat inclusiv Mircea Dinescu: “Vezi oameni care au pretenția că au fost dizidenți, dar miros a benzină când vorbesc”.

2009 – 2015: Epoca încrâncenării și polarizării

Într-un climat politic și social din ce în ce mai tensionat, familia televiziunilor de știri se extinde cu încă trei posturi: B1 TV, România TV și Digi 24. În 2011 postul Realitatea TV trece printr-o criză majoră de management și de reorganizare, criză soldată cu scindarea redacției și apariția postului România TV.

România trece prin patru exerciții electorale (alegeri prezidențiale în 2009, alegeri locale și parlamentare în 2012 și alegeri europarlamentare și prezidențiale în 2014). Mai mult, în 2012 are loc un nou referendum pentru suspendarea președintelui Traian Băsescu, referendum invalidat de Curtea Constituțională. Toate aceste convulsii politice au loc într-o perioadă profund afectată de criza economică globală din 2008 – 2010.

În anul 2013 au loc primele proteste masive anti-guvernamentale, îndreptate împotriva premierului de atunci, Victor Ponta (PSD), pe fondul controverselor legate de exploatarea resurselor aurifere de la Roșia Montană. Doi ani mai târziu, în contextul incendiului din clubul Colectiv, soldat cu moartea a 64 de tineri, au loc noi proteste masive de stradă, soldate cu demisia guvernului Ponta și cu instalarea provizorie a unui guvern tehnocrat.

În România apar noi mișcări civice digitale, care reușesc să se mobilizeze și în stradă, reunite sub diferite identități, de la #unitisalvam la #coruptiaucide. Este o perioadă în care falciile din societate se adâncesc semnificativ și aparent iremediabil.

Alegerea în 2014 a președintelui Klaus Iohannis (PNL) nu aduce nici pe departe mai multă moderație și stabilitate în societate.

În tot acest climat încărcat, influența mogulilor și a patronilor de presă în agenda politică și publică se manifestă zgomotos. Limitele dintre presă și politic devin tot mai neclare, o bună parte din televiziunile de știri devenind simple instrumente de propagandă politică.

Am selectat o serie de evenimente care, în opinia noastră, descriu cel mai bine atmosfera acelor ani, precum și instrumentalizarea televiziunilor de știri în conflictul dintre putere și opoziție. așa cum au fost acestea consemnate în rapoartele anuale FreeEx ([2009](#), [2010](#), [2011](#), [2012](#), [2013](#), [2014- 2015](#), [2015-2016](#)).

Campanie pentru prezidențiale cu înregistrări controversate

În seara zilei de 26 noiembrie [2009](#), în timp ce Traian Băsescu se afla în studioul Realitatea TV, ziarul Guardianul a publicat on-line, fără să-i verifice autenticitatea, un filmuleț în care președintele părea să lovească un copil în timpul unui miting electoral. Filmul i-a fost arătat în direct președintelui la Realitatea, iar, în următoarele zile, a fost reluat insistent. Imediat, subiectul a fost abordat de aproape toate instituțiile mass-media. Imaginile au rulat până și pe televizoarele din metrou și din supermarketuri, în rețeaua Zoom TV, care aparținea Monopoly Media, companie din grupul Realitatea-Cațavencu, și difuza de obicei știri de lifestyle. Într-o singură zi, pe 27 noiembrie, filmul a fost difuzat de 2298 de ori pe Antena 3 și de 1459 pe Realitatea TV, conform lui Gelu Trandafir, membru CNA. Asta înseamnă că la Antena 3 a rulat, într-o singură zi, timp de peste 6 ore. Paradoxal, [sanctiunea](#) stabilită de CNA nu a reflectat intensitatea abaterilor constatate.

Eurobarometrul și OSCE despre alegerile din 2009

Conform [raportului OSCE despre alegerile prezidențiale](#), „Unele posturi private de televiziune, îndeosebi Realitatea TV și rețeaua de televiziune Antena, au acordat campaniei o acoperire care nu a fost echilibrată și căreia i-a lipsit imparțialitatea și au adoptat o atitudine agresivă împotriva Președintelui în exercițiu”. Tendința a fost evidentă mai ales în știrile din primul tur difuzate de Antena 1, unde Băsescu a beneficiat de 59% din acoperire, din care 72% pe un ton negativ și doar 4% pe un ton pozitiv, indică monitorizarea OSCE. Situații asemănătoare s-au întâlnit și la ziare: Jurnalul Național, din același trust ca Antena, a acordat președintelui 83% din spațiul

dedicat candidaților, din care 77% cu conținut negativ și 8% pozitiv. Cotidianul i-a alocat 74%, din care 83% pe un ton negativ și 3% - pozitiv.

Încrederea românilor în televiziune a scăzut de la 70%, în iunie 2008, la 61% în timpul campaniei electorale, conform [Eurobarometrului](#) comandat de Comisia Europeană și realizat sub coordonarea TNS Opinion & Social. „Polarizarea excesivă a discursului și implicarea marilor trusturi de presă în campania prezidențială pare să fi dus la o pierdere de capital de încredere pentru aceste canale mediatice”, apreciază studiul.

Presa e o vulnerabilitate a siguranței naționale

În [2010](#), în cel de-al doilea mandat al președintelui Traian Băsescu, presa a fost inclusă în Strategia Națională de Apărare a Țării printre [vulnerabilitățile la adresa siguranței naționale](#). Documentul menționează „fenomenul campaniilor de presă la comandă cu scopul de a denigra instituții ale statului prin răspândirea de informații false despre activitatea acestora” și „presiunile exercitate de trusturi de presă asupra deciziei politice în vederea obținerii de avantaje de natură economică sau în relația cu instituțiile statului”. Strategia a fost inițiată de Președinția României, adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) și înaintată în iunie 2010 Parlamentului României. Documentul a fost [criticat](#) de organizațiile societății civile.

Un scandal + o despărțire = două televiziuni de știri

În [2011](#), televiziunile românești au trecut prin transformări remarcabile pe tot parcursul anului, iar deznodământul cel mai spectaculos a constat în [sciziunea](#) Realitatea TV și în arestările repetate ale patronului acestui post, Sorin Ovidiu Vîntu, acuzat de șantaj și de spălare de bani. În martie 2011, doi jurnaliști Realitatea, Oana Stancu și Adrian Ursu, s-au mutat la Antena 3, după ce, cu o lună înainte, îl acuzaseră de cenzură pe Sebastian Ghiță, omul de afaceri care a preluat managementul Realitatea în 2010, deoarece suspendase din grilă emisiunea realizată de aceștia. În luna mai 2011, omul de afaceri Elan Schwartzberg a cumpărat de la copiii lui Sorin Ovidiu Vîntu, Ioana și Ionuț Vîntu, 92% din acțiunile Bluelink Comunicazioni, societatea care deținea la acel moment trustul Realitatea. După o lună, pe fondul accentuării conflictelor dintre Sorin Ovidiu Vîntu și Sebastian Ghiță, televiziunea se fragmentează. Astfel, o parte din echipa Realitatea TV rămâne să lucreze pentru Elan Schwartzberg, iar o parte din echipă se mută la România TV, televiziune nou-înființată de Sebastian Ghiță.

Băsescu îndeamnă la boicotarea televiziunilor ostile

În 2012, vocile pro Uniunea Social Liberală (Partidul Național Liberal și Partidul Conservator și Partidul Social Democrat) sau anti-Băsescu au dominat spațiul mediatic, prin intermediul unui arsenal mediatic extrem de puternic. Importanți lideri USL controlează entități sau grupuri media. Dan Voiculescu, fondatorul Partidului Conservator, deținea (prin familia sa) controlul grupului Intact (care include televiziunea de știri Antena 3), iar Sebastian Ghiță, senator PSD, era patronul televiziunii de știri România TV. O altă televiziune de știri, Realitatea TV, era

controlată de un apropiat al PSD, Cozmin Gușă. De partea cealaltă, Dan Andronic dirija corul susținătorilor președintelui Băsescu, vârfurile de lance fiind postul de știri B1TV și cotidianul Evenimentul Zilei.

Pe [24 iulie 2012](#), în cadrul unei dezbateri televizate în timpul campaniei pentru cel de-al doilea referendum pentru demiterea președintelui, Traian Băsescu a identificat media drept responsabilă pentru fracturarea societății: „Oamenii zic că politica a împărțit societatea în două. Nu e adevărat, [media a împărțit societatea](#) în două”. O săptămână mai târziu, Traian Băsescu le cerea românilor să nu se mai uite la [posturile de televiziune Antena 1, 2 și 3](#): „Mă adresez vouă cu rugămintea să înțelegeți că aveți obligația să faceți un exercițiu, un exercițiu pe care vi-l cere președintele ales al românilor: Nu vă uitați timp de o săptămână la Antene! Vă asigur că, dacă faceți acest lucru, veți începe să vedeți România reală cu necazurile ei, cu problemele ei, cu nevoia ei de a avea o națiune solidară pentru atingerea obiectivelor ei”.

Alegerile parlamentare din 2012 - polarizare și partizanat

În legislatura din [2012](#) pe băncile parlamentului intra o serie întreagă de foști jurnaliști sau proprietari de presă, printre care: Sorin Roșca Stănescu (senator PNL, fost director și acționar la cotidianul Ziua și alte publicații), Gabriela Vrâncianu Firea (senator din partea PC, fost prezentator știri TVR și moderator la Antena1 și Antena3), Tudor Barbu (deputat PP-DD, fost jurnalist la OTV), Sebastian Ghiță (deputat PSD, patron România TV și alte publicații locale), Dan Voiculescu (senator PC, proprietar al trustului Intact, prin intermediul familiei sale).

Rareș Bogdan, una dintre vedetele postului RealitateaTV, a fost protagonistul unui eveniment transformat în show mediatic. Pe 19 octombrie [2012](#), Comitetul Național Executiv al PNL l-a inclus pe listă pentru a participa la alegerile parlamentare din 9 decembrie. [Ziaristul s-a declarat onorat](#) de ofertă și a cerut timp pentru a analiza propunerea: „Nu știu dacă e momentul acum pentru mine, dar cert e că e o onoare”, a declarat acesta. Momentul anunțului a fost transformat de RealitateaTV într-un show mediatic, cu un platou plin de invitați, unii având menirea a-l convinge pe jurnalist să candideze, ceilalți susținând continuarea activității jurnalistice. Rareș Bogdan a încheiat suspansul, anunțând că va rămâne alături de colegii săi jurnaliști. Rareș Bogdan a candidat, în cele din urmă, pe listele PNL, la alegerile europarlamentare din 2019.

[Raportul OSCE privind alegerile parlamentare din luna decembrie 2012](#)

consemnează polarizarea presei în jurul grupărilor politice, precum și neglijarea dezbaterii politice pe teme de interes public în dauna unor sterile scandaluri politice. „Lipsa discursului politic s-a reflectat în acoperirea mediatică a campaniei. Aproape că nu au existat emisiuni dedicate unor analize serioase bazate pe politici, sau unor comentarii experte. Trăsătura dominantă a fost schimbul de atacuri la persoană și criticile adresate de candidați unii altora, o tendință adeseori sprijinită chiar de difuzori, cu scopul de a obține audiențe mai mari”, se afirmă în raportul OSCE.

La finalul unui an electoral extrem de încărcat, [mai mulți politicieni ai USL au mulțumit Antenelor pentru sprijinul acordat în campania electorală](#) (Victor Ponta, Radu Stroe). Printre aceștia s-a numărat și Liviu Dragnea, șeful de campanie al USL, care a transmis „mulțumiri pentru felul în care Antena 3 a ajutat USL să ajungă la putere”.

Folosirea instituțiilor media ca instrumente de presiune politică și economică

Primele luni ale anului [2013](#) sunt luni ale divorțului mediatic din USL, și sunt marcate de acuzațiile pe care și le-au adus reciproc cele două canale de știri, Antena 3 și România TV, ambele controlate de politicieni ce fac parte din coaliția de guvernare USL. Antena 3 este „controlată” de Dan Voiculescu (alianța PNL-PC) și România TV este deținută printr-un interpus de Sebastian Ghiță (PSD). Deși puțin vizibil în discursul politic, conflictul mediatic pare a avea destule motive politice, cele două tabere acuzându-se reciproc de colaborare cu fosta Securitate (Dan Voiculescu) sau cu actualele servicii de informații (Sebastian Ghiță). RTV a criticat în mai multe rânduri activitatea unor politicieni liberali, printre aceștia aflându-se președintele PNL și copreședinte USL, Crin Antonescu. O victimă colaterală a acestui război mediatic a fost ministrul Muncii și Protecției Sociale, Mariana Câmpeanu (PNL), despre care RTV a relatat că ar fi anchetată de DNA pentru fapte de corupție, afirmație nesusținută de nicio probă și infirmată ulterior de DNA. Televiziunile s-au mai acuzat de furt de știri, de derapaje editoriale, iar vedeta Antena 3, Mircea Badea, i-a urat colegului Cătălin Striblea, de la România TV, [să aibă parte de un al doilea atac cerebral](#), în timp ce Striblea se afla internat în spital.

Președintele PNL, Crin Antonescu, [a declarat că se teme de „linșajul Antena 3”](#), în cazul în care partidul său va ieși din alianța USL, alcătuită din PSD, PNL și PC. Omul politic a lăsat să se înțeleagă faptul că televiziunea este controlată ca instrument de manipulare. „În fiecare trust de televiziune sunt profesioniști... Eu nu cred că Antena 3 m-a favorizat pe mine în mod special, ci doar că au apreciat unele din luările mele de poziție în politică... Ce face Antena 3 acum, ce faceți dumneavoastră, se vede cu ochiul liber. Eu niciodată nu am depins de favorurile unui trust de televiziune... Sigur că mă tem de linșajul trustului Antena 3, dar eu am fost linșat din 2009 și de postul dumneavoastră, de ziarele mari precum Evenimentul Zilei... Nu sunt în situația să schimb o decizie că se supără Antena 3...”. Declarația a fost făcută în contextul amplificării tensiunilor politice din interiorul alianței, cu numai o săptămână înainte ca aceasta să se rupă. Antena 3 a susținut puternic USL, Dan Voiculescu fiind și fondatorul Partidului Conservator. În anii anteriori, Crin Antonescu fusese unul din politicienii favoriți ai acestei televiziuni, discursul său radical împotriva președintelui Băsescu și a mișcărilor politice afiliate acestuia fiind intens promovat de Antena 3. Situația s-a modificat odată cu ruperea alianței, schimbarea discursului lui Antonescu și conflictele ulterioare avute cu PSD și liderul acestuia, Victor Ponta. Antonescu a devenit brusc o țintă a criticilor postului de televiziune controlat de Voiculescu.

În noiembrie [2013](#), Antonescu a acuzat un alt politician patron de presă (social-democratul Sebastian Ghiță) că își [folosește televiziunea](#) (România TV) pentru a-l determina pe colegul său de partid, premierul Ponta, să candideze la alegerile prezidențiale din 2014.

Presa, dar și politicul, au beneficiat în această perioadă de bani din zone comerciale controversate iar televiziunile de știri, beneficiare ale acestor contracte, au avut un discurs partizan intereselor sursei de finanțare. În decembrie [2013](#), potrivit unei investigații realizate de platforma jurnalistică Rise Project, [compania Roșia Montană Gold Corporation](#) a avut relații economice cu: televiziunea de știri România TV (1.542.721 de lei), deținută printr-un interpus de deputatul PSD Sebastian Ghiță,

precum și cu alte companii legate de numele acestuia (ex: Glar Construct SRL Ploiești - 2.599.319 de lei); agenția de PR și publicitate Republika Interactive (1.484.699 lei), casă de lobby angajată de RMGC, care a fost implicată și în campania electorală a președintelui Traian Băsescu, și care a transferat bani (122.910 lei) și către o companie a lui Ionel Blănculescu, consilier al premierului Victor Ponta; Corina și Camelia Voiculescu, fiicele lui Dan Voiculescu (468.264 de lei); televiziunile Antena 3 (495.936 de lei) și Antena 1 (580.872 de lei), din Grupul Intact (din care era parte și Jurnalul Național); Pro TV (959.414 lei), B1 TV (614.996 de lei), Kanal D (217.978 lei), Prima Tv (175.076 lei), Realitatea TV (75.116 lei), TVR (102.040 lei), Etno TV (12.710 lei), Alba TV (22.780 lei) și agenția de știri Mediafax (13.651 lei).

Presa lui Voiculescu, unealtă împotriva Justiției

Pe 8 august [2014](#), judecătorii de la Curtea de Apel București, [l-au condamnat la 10 ani de închisoare cu executare pe Dan Voiculescu](#) pentru spălare de bani în dosarul privatizării Institutului de Cercetări Alimentare (ICA). Potrivit procurorilor, Dan Voiculescu a intrat în posesia unei proprietăți evaluate la 60 de milioane de euro pentru care a plătit 100.000 de euro. Instanța a decis și [punerea sub sechestru și confiscarea proprietăților lui Dan Voiculescu, inclusiv a sediului Antena 3](#). După pronunțarea sentinței a apărut o [scrisoare publică semnată de jurnaliști, prezentatori și comentatori ai Antena 3](#). Aceasta cataloga decizia justiției drept un abuz, un „proces politic” a cărui țintă ar fi fost chiar redacția Antenei 3 și afirma că este vorba despre un atac la libertatea presei. „Astăzi, 8 august 2014, s-a consumat una dintre cele mai hidoase manifestări ale regimului de abuz și represiune care încă sufocă România. 12 oameni, cu chip, nume, suflet, familie, au fost aruncați în închisoare în urma unui dosar și a unui proces construite pe fals, pe temeuri politice și alimentate cu ură și dorință oarbă de răzbunare. Noi, jurnaliștii postului de televiziune Antena 3, cea mai puternică și credibilă instituție de presă din România, ne asumăm să facem aceste afirmații tranșante în legătură cu sentința pronunțată astăzi de doi judecători ai Curții de Apel București tocmai pentru că experiența și probitatea profesională ne dau competență în a spune că acest dosar, generic denumit Telepatia, reprezintă cea mai gravă și transparentă formă de dictat politic în justiție. Ținta acestei operațiuni de execuție publică a 12 oameni a fost de la început și până la capăt fondatorul trustului de presă care deține în clipa de față poziția numărul unu pe piața media din România”.

Pe 10 august 2014, televiziunea [Antena 3 a chemat oamenii în stradă la „o plimbare pașnică” în fața Palatului Cotroceni](#). Mitingul de solidarizare cu Voiculescu și televiziunea sa, la care au participat aproximativ 4000 de persoane, a degenerat în scurt timp, deoarece o parte dintre participanți [au agresat mai mulți jurnaliști de la instituții de presă „rivale” grupului Intact](#). Mai mulți reporteri de la Realitatea TV, [Vice](#) și B1 TV au fost înjurați, bruscați și loviți de manifestanți, sub [privirile impasibile ale forțelor de ordine](#).

Jurnalist, locotenent-colonel sub acoperire

Pe 21 septembrie [2014](#), jurnalistul și prezentatorul de televiziune Robert Turcescu s-a autodeconspirat într-o emisiune transmisă în direct de B1 TV că ar fi fost agent sub acoperire al unui serviciu secret de informații, pe care nu l-a precizat. Jurnalistul publicase în aceeași zi, pe blogul personal, un text („[Mărturisire și spovedanie](#)”) și o

serie de documente menite a dovedi apartenența sa la asemenea structuri. Documentele erau un livret militar și câteva ștate de plată din care reieșea că Turcescu ar fi fost locotenent-colonel al Ministerului Apărării Naționale – Direcția de Informații Militare (serviciul de informații al armatei române). Turcescu a susținut că aceste documente i-ar fi fost înmânate direct, dar nu a precizat de cine sau cu ce scop și a confirmat autenticitatea acestora. Din livretul militar, reiese că Turcescu ar fi fost avansat în 2010 la gradul de locotenent-colonel de Unitatea Militară 02515 B. Anterior, [în 2012](#), subiectul fusese făcut public de Antena3, dar la acea oră Turcescu a afirmat că gradul său militar îi fusese acordat fără a avea cunoștință de asta și a cerut MApN anularea acestuia. De asemenea, cu câteva zile înaintea autodeconspirării sale, tot la B1 TV, Turcescu fusese [acuzat](#) de senatorul Ilie Sârbu că ar fi ofițer acoperit. La numai câteva luni după acest eveniment, Robert Turcescu și-a reluat activitatea în mass-media, fiind realizatorul unei emisiuni difuzate de postul Nașul TV.

Prezidențiale 2014. Partizanate fățișe, manipulări, dezinformări. Exploatarea sensibilităților naționale și religioase

Campania electorală pentru prezidențialele din [2014](#) a fost dominată de partizanate mediatiche fățișe, dezinformări și atacuri la persoană, unele cu accente naționaliste. Susținerea unuia dintre candidați a fost asumată de două canale de știri (Antena 3 și RomâniaTV) apropiate coaliției aflate la guvernare (PSD, UDMR, PC și UNPR), fiind însoțită de atacuri la adresa contracandidaților. Din [arsenalul canalelor de știri](#) nu au lipsit dezinformările, dar și instigările la discriminare prin invocarea etniei sau religiei unuia dintre candidați. Principalele ținte ale acestora au fost cel mai puternic candidat al opoziției, Klaus Iohannis, și candidatul independent Monica Macovei.

În ziua scrutinului pentru al doilea tur al alegerilor, România TV și Antena 3 s-au antrenat într-o mobilizare disperată și ilegală a electoratului lui Victor Ponta cu scopul de a-l determina să participe la vot, [sfidând reglementările în vigoare](#). Un exemplu în acest sens este modul în care România TV a relatat despre situația secțiilor de votare din Paris. Titrând "Bășiștii împart mâncare alegătorilor din diaspora", postul România TV a transmis în direct de la o secție de votare din Paris. Transmisiunea a fost întreruptă de persoane care-i acuzau pe reporter și operator că prezintă alterat situația de la secția de vot. Situația a fost prezentată de realizatorii România TV ca fiind „agresiune”, cu titlul „Echipa România TV agresată de bășiști la Paris”.

Elena Udrea dicta politica editorială a unor importante televiziuni și ziare

Din Dosarul Gala Bute au apărut în [2015](#) dovezi privind aservirea editorială a unor importante instituții față de interesele Elenei Udrea, fost ministru, și ale PD-L în perioada 2010-2012. [Dovezile](#) (în principal corespondența electronică) au fost obținute de procurorii DNA în urma perchezițiilor informatice pe care le-au efectuat în dosarul lui Tudor Breazu, fostul asistent personal al Elenei Udrea. [Apropiatii Elenei Udrea](#) impuneau subiecte, modificau știri, cenzurau știri, stabileau întrebările unor interviuri sau transmiteau articole care erau ulterior publicate de instituțiile media. Printre instituțiile de presă se aflau cel mai puternic canal de televiziune, Pro TV

canalele de știri Realitatea TV și B1 TV, ziarele Evenimentul zilei, Ziarul Financiar și agenția de știri Mediafax. Scopul era prezentarea unei imagini cât mai favorabile a Elenei Udrea, unul din liderii PD-L la acea vreme.

Abateri etice după incendiul din clubul Colectiv din Capitală

În noiembrie [2015](#), Convenția Organizațiilor de Media (COM, alcătuită din peste 25 de organizații media) a semnalat că [o parte a presei „a abdicat de la principiile profesionale”](#) și a contribuit la tragedia din clubul Colectiv din Capitală, unde, în urma unui incendiu, [au murit 64 de oameni](#). Potrivit analizei COM, după incendiul din Colectiv s-a constatat un număr îngrijorător de abateri de la lege și de la etica jurnalistică. Astfel, a remarcat COM, la scurt timp după izbucnirea incendiului din clubul Colectiv au fost difuzate - atât de către canalele media profesioniste, cât și în rețelele de socializare - imagini cu puternic impact emoțional, neblurate. Totodată, au existat redacții care au încălcat recomandările Consiliului Național al Audiovizualului (CNA) privind mediatizarea funeraliilor victimelor din incendiu. CNA solicitase în mod expres presei (televiziunilor) [să nu difuzeze imagini](#) de la ceremoniile funerare ale victimelor din Colectiv, printr-o recomandare adoptată în unanimitate de membrii Consiliului. Nu în ultimul rând, potrivit COM, alți comunicatori publici au mediatizat puncte de vedere ale unor persoane care pretindeau că aveau puteri paranormale sau care alimentau conspirații morbide, fără bază factuală (de exemplu: că numărul victimelor a fost mult mai mare, dar a fost ținut ascuns de public).

2016 – prezent: Epoca post-adevăr și a ideologizării

Redăm câteva momente ilustrative pentru această perioadă, așa cum au fost ele consemnate în Rapoartele FreeEx ([2016-2017](#), [2017-2018](#), [2018-2019](#)).

Mass-media în campaniile electorale din 2016

Anul 2016 a fost marcat de [două exerciții electorale semnificative, care au testat din nou capacitatea mass-media](#) de a informa corect și echilibrat publicul în legătură cu platformele electorale ale candidaților.

Campania pentru alegerile locale din luna iunie nu a avut evoluții spectaculoase, cele mai multe posturi TV concentrându-se pe cursa electorală de la București. Doar Digi 24 și TVR 1 au încercat să prezinte și programele unor candidați din teritoriu, lărgind astfel universul de informare al publicului.

În cazul cursei pentru funcția de primar general al Capitalei, televiziunile au împărțit arena între candidatul PSD, Gabriela Firea, și candidatul Uniunii Salvați Bucureștiul, Nicușor Dan. După victoria zdrobitoare de la alegerile locale a Partidului Social Democrat, la nivel național alegerile parlamentare păreau doar o formalitate, rezultatul fiind previzibil. Totuși, campania pentru alegerile din 11 decembrie 2016 nu a fost la fel de tihnită precum cea din vară. Din lotul de cinci televiziuni de știri cu acoperire națională, postul România TV s-a detașat clar prin agresivitatea cu care a

promovat mesajele PSD și PRU (Partidul România Unită, din partea căruia a candidat și patronul postului, Sebastian Ghiță).

Agresivitatea România TV a avut două funcționalități în campanie: de susținere deschisă a PSD și PRU și de decredibilizare a competitorilor electorali, în special a Uniunii Salvați România (fosta Uniune Salvați Bucureștiul, care, peste vară, a devenit partid național și s-a înscris și în cursa pentru alegerile parlamentare).

Pe toată durata campaniei, România TV a fost portavoce pentru mesajele naționaliste promovate de PRU și reprezentanții săi, direcționând toate resursele editoriale pentru dezvoltarea unei narative dominate de manipulare și dezinformare. Plecând de la diferite afirmații sau speculații formulate de candidații PRU, postul de televiziune și-a construit întreaga agendă editorială în jurul teoriei conspirației conform căreia miliardarul George Soros, ONG-urile finanțate de acesta, corporațiile, guvernul tehnocrat, președintele Klaus Iohannis și Uniunea Salvați România urmăresc destabilizarea țării.

Intensitatea acuzațiilor aduse competitorilor PRU a variat de la metafore benigne (de tipul „suntem sclavi în țara noastră”) până la acuzații extrem de grave legate de deturnare de fonduri, evaziune fiscală, trafic cu organe umane sau incendierea voluntară a Clubului Colectiv în toamna anului 2015.

Toate aceste subiecte au fost asumate din punct de vedere editorial de postul România TV, fără a asigura minime standarde jurnalistice, precum cel de a solicita punctul de vedere al persoanelor vizate de acele acuzații. Climaxul acestei campanii susținute de dezinformare a fost atins în data de 9 decembrie 2016, la încheierea oficială a campaniei electorale în audiovizual, când postul România TV a difuzat o presupusă înregistrare realizată de gruparea Anonymous, în care guvernul tehnocrat era somat să recunoască public că în spatele incendiului de la Clubul Colectiv s-ar fi aflat însuși miliardarul George Soros.

CNA absent și ineficient

Abateri editoriale grave constând în dezinformări și manipulări flagrante în favoarea unor actori politici au fost difuzate de principalele canale de știri la adăpostul neintervenției CNA, care nu s-a întrunit decât în 4 din cele 9 ședințe programate pe durata campaniei electorale din 2016. Aceste încălcări ale legii au fost sancționate abia la începutul lui 2017, sub presiunea unei opinii publice revoltate de pasivitatea CNA în fața manipulărilor difuzate de aceste televiziuni. Sediul CNA a devenit o țintă a protestelor de stradă din ianuarie-februarie 2017, manifestanții fiind nemulțumiți de prestația instituției în fața dezinformărilor flagrante ale televiziunilor. Drept urmare, nivelul sancțiunilor a crescut. România TV a primit o amendă de 100.000 de lei pentru mai multe abateri înregistrate în campania electorală. În intervalul 10 ianuarie - 16 februarie 2017, CNA a aplicat sancțiuni cumulate posturilor de știri Antena3 și România TV mai mari decât de-a lungul întregului an 2016.

Publicația PaginaDeMedia.ro a solicitat o situație a numărului sesizărilor înregistrate de CNA ce vizau posturi centrale, pentru perioada 2014 - 2016, și care nu au mai putut fi analizate de instituție. Conform răspunsului CNA, 1.640 de reclamații nu au

[mai ajuns să fie discutate în ședință pe motiv că faptele s-au prescris](#). Dintre aceste sesizări, 400 vizau Antena3, 238 Antena1, 169 România TV, 153 Pro TV, 95 B1 TV.

Un membru al CNA, Radu Herjeu, a propus modificarea Regulamentului de Organizare și Funcționare pentru a răspunde problemei absențelor repetate ale unora dintre membri, situație ce dusesse la lipsa de cvorum și împiedicase în multe ocazii luarea unor decizii privind sancționarea unor fapte. Herjeu a propus reprogramarea tuturor ședințelor care nu se puteau desfășura din lipsă de cvorum și [publicarea pe site a prezențelor și absențelor la ședințe](#). Pe 26 ianuarie 2017, [membrii CNA au decis să se întrunească de trei ori pe săptămână, pentru a evita prescrierea unor sesizări](#).

Continuă migrația jurnaliștilor în lumea politică

[Un număr semnificativ de jurnaliști](#) au candidat la alegerile parlamentare din decembrie 2016, continuând tendința apărută în ultimii ani în interiorul breslei. Pentru Partidul Mișcarea Populară au candidat Dan Andronic (Evenimentul zilei, B1 TV) și Robert Turcescu (B1 TV, Nașul TV), în timp ce pentru Uniunea Salvați România au candidat Mihai Goțiu (România Curată) și Matei Dobrovie (Epoch-Times.ro). Un alt jurnalist, Alexandru Căuțiș (Realitatea TV), și-a anunțat candidatura pentru Partidul Social-Democrat, dar PSD nu l-a inclus în cele din urmă pe listele sale electorale.

Mass-media au fabricat știri în contextul unor evenimente politice majore

[Fenomenul știrilor false](#) a contaminat și spațiul media din România. Alegerile locale și parlamentare, precum și masivele proteste din ianuarie-februarie 2017 au oferit „prilejul” unor dezinformări și manipulări de amploare, propagate atât de media *mainstream*, cât și de diverse site-uri. Unele din știrile false publicate pe un site aparținând unui cetățean român au avut un impact puternic și în alegerile prezidențiale din SUA ([endingthefed.com](#)). Trei știri publicate pe acest site au fost în topul celor mai viralizate 5 știri false despre alegerile din SUA.

În timpul protestelor anti-guvernamentale de la începutul lui 2017, televiziunile de știri au lansat informații neverificate care susțineau că protestele ar fi fost finanțate și sprijinite de George Soros sau de companiile multinaționale cu sediul în România sau că protestele ar fi fost, în fapt, o lovitură de stat pusă la cale de anumite forțe politice. Un incendiu ce a avut loc în luna ianuarie 2017 la clubul Bamboo a fost prezentat drept o [tentativă de lovitură de stat](#) ordonată de președintele Klaus Iohannis.

[Consiliul Național al Audiovizualului a sancționat televiziunile](#) Antena3 și România TV cu amenzi de câte 50.000 de lei, și televiziunile Realitatea TV și B1 TV cu somații publice, pentru nereguli în emisiuni care au reflectat protestele din 22 ianuarie 2017.

Abaterile etice grave ale televiziunilor de știri au declanșat reacții din partea publicului și a societății civile. Au apărut campanii în care fie s-a cerut boicotarea produselor pentru care se face reclamă la posturile respective, fie s-a cerut companiilor să nu mai difuzeze reclame la acele posturi.

Organizația Frontline Club România a transmis un apel către agențiile de publicitate, media și PR, în care le cerea să întrerupă contractele cu posturile Antena3, România TV și B1 TV din cauza informațiilor false, denigratoare, de natură a dezinforma și manipula grav opinia publică. Unele companii au anunțat că și-au retras publicitatea în urma presiunii publice. Conform unor monitorizări publicate de IQ Ads și PaginaDeMedia.ro, [numărul reclamelor difuzate](#) de Antena3 și România TV a scăzut semnificativ după declanșarea acestei campanii. Astfel, postul Antena3 a difuzat în data de 7 februarie 160 de reclame față de 470 în data de 20 ianuarie, în timp ce numărul reclamelor difuzate de România TV în aceeași perioadă a scăzut de la 510 la 290. [Monitorizarea IQ Ads](#) a contorizat numărul brand-urilor care apar în reclamele difuzate. Dacă în perioada 30 ianuarie - 2 februarie 2017 s-au promovat 98 de brand-uri, la România TV, respectiv 104 la Antena3, în perioada 3 - 5 februarie numărul acestora a scăzut la 31 de branduri, la România TV, respectiv 29 la Antena3.

MAI întocmește liste negre cu jurnaliști

Narativele difuzare de televiziunile de știri în contextul protestelor legate de OUG 13 și-au găsit corespondentul în acțiuni guvernamentale. Astfel, în februarie 2017, Ministrul Afacerilor Interne, Carmen Dan, a prezentat o [listă de persoane publice, jurnaliști](#) și politicieni, care, potrivit spuselor sale, s-ar fi implicat în sprijinirea protestelor desfășurate în fața Guvernului și în mai multe orașe din țară, la care au participat sute de mii de oameni. [Carmen Dan a acuzat mai mulți ziaristi](#) că ar fi promovat protestele, ar fi chemat oamenii în stradă și că ar fi contribuit astfel la agravarea unei situații. În acest context, ministrul i-a nominalizat drept instigatori la proteste pe jurnaliștii Mircea Marian, Ovidiu Vanghele, Emilia Șercan, Cătălin Tolontan, Andrei Gheorghe și Lucian Mândruță, pe Clotilde Armand și Nicușor Dan de la USR, și pe deputatul PMP Robert Turcescu.

Sebastian Ghiță a fost inculpat pentru șantaj în presă

În iunie 2016, fondatorul postului România TV, Sebastian Ghiță, [a fost inculpat într-un dosar penal](#) ce a vizat un șantaj de presă. Din rechizitoriul procurorilor reiese că Ghiță l-ar fi șantajat pe omul de afaceri Theodor Berna, patronul companiei de construcții Tehnologica Radion, societate abonată la contracte cu autoritățile statului. Conform procurorilor, în martie 2011, Sebastian Ghiță l-ar fi determinat pe Berna să încheie un contract fictiv cu Asesoft International SA, în valoare de 500.000 de euro, pentru a opri campania de presă demarată împotriva firmei sale de construcții. [Materialele de presă erau difuzate pe Realitatea TV](#), post pe care Ghiță îl controla la momentul respectiv. Atacurile mediatice au încetat după semnarea contractului și plata primelor două tranșe în valoare totală de 150.000 de euro. Între timp, Ghiță a părăsit Realitatea TV și a înființat România TV. Berna a refuzat să achite și restul sumei din contract, ceea ce a dus la o reluare a atacurilor mediatice la adresa companiei sale, de data aceasta pe postul România TV. În decembrie 2016, [Sebastian Ghiță a fugit din țară](#), în ultima zi în care mai beneficia de imunitate parlamentară, în timp ce se afla sub supraveghere judiciară, iar în prezent (mai 2023) locuiește în Republica [Serbia](#). Ghiță a [scăpat](#) în 2019 de acuzațiile de șantaj de presă. Ghiță a fost vizat de mai multe dosare penale, care nu au legătură cu activitatea sa în presă. Nu mai departe de octombrie 2022, a fost [trimis în judecată în absență](#) de către DNA, în dosarul "Taxă pentru obținerea de contracte IT".

Antenele și șantajul - condamnare definitivă

În mai 2013, directorul general al Antena TV Group, Sorin Alexandrescu, [era reținut de procurorii DNA](#) pentru șantaj. Directorul general al Antena TV Group era acuzat că l-a constrâns pe Ioan Bendei, la acea dată administratorul companiei RCS&RDS, să semneze un contract în condiții prestabilite, sub amenințarea că, în caz de refuz, va da în vileag fapte compromițătoare pentru acesta. În paralel, posturile de televiziune din Antena TV Group, dar și canalul de știri Antena 3 (patronate de familia Voiculescu) difuzaseră de 41 de ori un promo care anunța iminenta difuzare a unei anchete jurnalistice: „Exploziv. Mită în fotbal 3,5 milioane euro via Oradea-București. Ancheta jurnalistică în curând”. Contractul în discuție viza condițiile de retransmisie a posturilor de televiziune aparținând Antena TV Group pe rețelele RCS&RDS. Investigația anunțată printr-un promo difuzat de 41 de ori nu a fost difuzată niciodată de vreunul din posturile de televiziune patronate de familia Voiculescu. Sursa acestei investigații de presă nedifuzate a fost, conform procurorilor, Șerban Pop, la acea dată președinte al Agenției Naționale de Administrare Fiscală (ANAF).

În 2017, [Înalta Curte de Casație și Justiție i-a condamnat, printr-o hotărâre definitivă](#), pe Sorin Alexandrescu, directorul Antena Group, la 4 ani și șase luni de închisoare cu executare, pentru șantaj, pe Camelia Voiculescu, președinta grupului Intact, la un an și șase luni de închisoare cu suspendare, pentru complicitate la șantaj, și pe Șerban Pop, fostul președinte ANAF, la doi ani de închisoare cu suspendare și la prestarea a 80 de zile de muncă în folosul comunității, pentru divulgare de informații secrete. În schimb, Înalta Curte de Casație și Justiție a decis în același dosar achitarea lui Dan Voiculescu (fondatorul grupului Intact), a lui George Matiescu (împuțernicit Intact), a Antenei 3 și a Intact Publishing. Anterior, în 2016, Curtea de Apel București îl condamnase și pe Dan Voiculescu la o pedeapsă de doi ani de [închisoare cu executare](#). Antena TV Group a fost condamnată la plata unei amenzi penale de 200.000 de lei și la difuzarea hotărârii de condamnare prin intermediul postului tv Antena 1 timp de o lună, de zece ori.

DIGI și mita

În 2017, câțiva ani mai târziu de la momentul în care fusese țintă a șantajului Antena TV Group, Ioan Bendei, la acea dată administrator al RCS&RDS, a fost [trimis în judecată de procurori](#) chiar pentru faptele pe care Antena TV Group le folosisese pentru a-l șantaja. RCS&RDS, compania acționară a televiziunilor DIGI, și persoane din managementul acestei companii au fost trimise în judecată, în 2017, pentru infracțiunile de dare de mită și spălare de bani. DNA l-a mai trimis în judecată în același dosar și pe Dumitru Dragomir (fostul președinte al Ligii Profesioniste de Fotbal - LPF), pentru infracțiunile de luare de mită și spălare de bani, alături de mai mulți complici.

[Dosarul DNA](#) vizează modul în care s-a derulat contractul de difuzare a drepturilor de televiziune a meciurilor de fotbal din Liga 1 de către LPF către RCS&RDS. Astfel, după câștigarea în 2008 a drepturilor de difuzare a meciurilor din Liga I pentru sezoanele competiționale 2008-2009, 2009-2010 și 2010-2011, în contextul crizei economice din 2009, RCS&RDS a dorit o renegociere cu LPF a condițiilor

contractuale. Conform procurorilor, pentru a obține renegocierea condițiilor de difuzare a meciurilor, între 2009 și 2011, RCS&RDS a plătit către una dintre companiile controlate de Dumitru Dragomir suma de 3.100.000 euro, pe care procurorii au considerat-o [mită, mascată sub forma unui contract comercial](#) aparent legitim.

În ianuarie 2019, Tribunalul București, într-o primă decizie în acest dosar, i-a condamnat pe Dumitru Dragomir și Ioan Bendei la câte [4 ani de închisoare cu executare](#). Instanța a dispus și plata unor amenzi de către firmele implicate în dosar, precum și confiscarea sumei considerate a fi mită. Însă, în noiembrie 2021, Curtea de Apel București a hotărât desființarea sentinței Tribunalului București și trimiterea cauzei spre rejudecare la instanța competentă, respectiv Curtea de Apel București. În mai 2023, [dosarul se afla pe rolul acestei instanțe](#).

Jurnaliști audiați după difuzarea înregistrărilor cu Sebastian Ghiță

În februarie 2017, mai mulți realizatori România TV (Andreea Crețulescu, Victor Ciutacu, Lili Ruse) au fost audiați, în calitate de martori într-un dosar de abuz în serviciu, după ce au difuzat înregistrări cu Sebastian Ghiță, deținător prin interpuși al televiziunii, dat în urmărire de autorități.

Procurorii au încercat să afle cum au intrat jurnaliștii în posesia respectivelor înregistrări, [cerându-le să își divulge sursele](#), ceea ce i-a determinat pe realizatorii România TV să acuze că erau țintele unor încercări de intimidare, idee susținută și de alte voci din presă, precum Cătălin Tolontan, prin prisma principiului protecției surselor jurnalistice.

Instrumentalizarea presei în vulnerabilizarea sistemului judiciar

Raportul Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV) pentru România publicat de Comisia Europeană în ianuarie 2017, [referitor la anul anterior](#), a susținut că [mass-media au fost utilizate de-a lungul anului pentru a slăbi independența sistemului judiciar](#) și a magistraților, contribuind la vulnerabilizarea luptei anti-corupție. Potrivit MCV, deși Consiliul Superior al Magistraturii transmitea către CNA situațiile în care constata atacuri ale presei asupra sistemului judiciar, în România acțiunile CNA nu erau destul de eficace pentru a duce la descurajarea atacurilor și la corectarea informațiilor de către organismele de presă care inițiau sau redau atacurile.

În ianuarie 2017, Direcția Națională Anticorupție (DNA) a transmis un comunicat de presă în care a cerut Consiliului Superior al Magistraturii să protejeze magistrații și să reacționeze ferm împotriva atacurilor și dezinformărilor [„de natură a submina grav autoritatea judecătorească](#) și a pune în discuție deontologia profesională a magistraților”, lansate de „trusturi de presă partizane unor curente politice sau unor grupuri de interese de afaceri, împreună cu persoane condamnate sau aflate în ancheta DNA”.

Jurnaliști-Consultanți-Sfătuitori

În luna iulie 2017, Felix Rache, realizatorul rubricii „Deziluzia optică” de la Antena 3, părăsea postul de televiziune pentru a se alătura echipei de consilieri ai noului premier, Mihai Tudose. Conform Paginademedia.ro, Rache era [responsabil cu strategia de comunicare](#) a Guvernului, dar și cu pregătirea Centenarului Marii Uniri din 1918. Trei luni mai târziu, Felix Rache a fost promovat de la funcția de consilier personal al premierului la cea de [consilier de stat în cadrul Departamentului de Strategii Guvernamentale](#), păstrând, în linii mari, aceleași atribuții ca și în luna iulie. Odată cu demisia guvernului Tudose, în 15 ianuarie 2018, Rache și-a dat demisia din funcția de consilier de stat.

La sfârșitul lunii noiembrie 2017, [Rise Project](#) publica o amplă investigație în care apărea și numele jurnalistului Antena 3 Radu Tudor, care, între 2011 și 2012, ar fi acordat consultanță în comunicare unei ferme zootehnice, Agrotrust. De-a lungul timpului, în conturile acestei ferme ar fi fost virate diferite sume din conturile companiei Tel Drum (conectată cu liderul PSD Liviu Dragnea). Ancheta îi menționează și pe Răzvan Dumitrescu sau Bogdan Chirieac, părți într-un contract de publicitate încheiat între Agrotrust și site-ul dcnews.ro. Conform jurnaliștilor Rise Project, relațiile de afaceri între jurnaliști și diferite entități apropiate PSD putea explica, într-o oarecare măsură, tratamentul preferențial de care se bucura acest partid pe postul Antena 3 sau pe site-ul dcnews.ro.

Moderatori cu nervii slabi

În data de 14 februarie 2018, în cadrul emisiunii „Sinteza Zilei”, moderatorul Mihai Gâdea a avut o reacție inadecvată într-un schimb de replici cu purtătorul de cuvânt al PNL, Ionel Dancă. Vădit iritat de opiniile exprimate de invitat, Gâdea i-a replicat: „Să nu plece. Pupați-o în c*r pe Kövesi... [Pupați-o, domnule, în c*r pe Kövesi](#)”. La acea dată, [incidentul a generat aproape 150 de reclamații la CNA](#), însă forul a discutat speța abia după termenul de prescripție (șase luni) și a sancționat derapajul la pachet cu alte abateri înregistrate pe același post de televiziune.

Antena 3 – fake news pe fake news se scoate

Pe 24 iunie 2018, [Antena 3 deschide un nou front împotriva postului Pro TV](#), pe care îl acuză de distribuire de informații false și de instigare la proteste. În cadrul emisiunii Sinteza Zilei din acea seară, realizatorul și invitații au analizat o știre realizată de Pro TV, și distribuită de o pagină de Facebook, în care erau prezentate efectele modificărilor la Codul Penal, [fără a se preciza însă că știrea fusese difuzată în luna decembrie 2017](#). Postul Pro TV a reacționat și a acuzat postul Antena 3 nu doar că a omis să specifice data difuzării acelui material, dar l-a și contextualizat greșit, corelându-l cu contextul politic din vara anului 2018. În replică, Mihai Gâdea a declarat: „Noi aseară nu am spus că a dat Pro TV știrea, am spus că a fost dată pe Facebook. Pro TV și propaganda nu știu cum să facă față situației”. [„Fake news-ul nu se prescrie](#). Este fake news și în decembrie și astăzi”, a mai declarat Gâdea.

Pe 17 iulie 2018, [Ambasada Suediei la București acuza](#), în bloc, mai multe instituții media, printre care și Antena 3, de propagarea unei știri false. Ambasada acuza mai

multe publicații și televiziuni că au prezentat o știre conform căreia ar fi șters un material video în care Laura Codruța Kövesi a fost decorată de statul suedez, iar decizia ar fi fost o consecință a demiterii acesteia din funcția de procuror-șef DNA. Diplomații au subliniat faptul că filmul fusese șters de pe contul de YouTube încă din anul 2017, fără nicio legătură cu evenimentele din România. Mai mult, Ambasada a criticat și faptul că nu a fost contactată pentru a formula un punct de vedere. [În replică](#), unul dintre realizatorii Antena 3, Ana-Maria Roman, a declarat că postul nu ar fi sugerat o legătură de cauzalitate între demiterea lui Kövesi și dispariția înregistrării și și-a declinat responsabilitatea asupra conținutului, făcând trimitere la sursa primară a informației: „Știrea de pe inpolitics a fost preluată de mai multă lume, inclusiv de noi”.

10 august 2018 – lacrimogene și fumigene de presă

[Mitingul Diasporei din 10 august 2018](#) a fost unul dintre cele mai mediatizate și controversate evenimente ale anului 2018. Posturile de televiziune Antena 3 și România TV au prezentat precaut acțiunile din Piața Victoriei și au condamnat exclusiv protestatarii pentru violențele care au degenerat. Jurnaliștii și invitații posturilor menționate au speculat existența unor agitatori în piață și au îndemnat lumea să evite escaladarea violențelor. Alte posturi de televiziune, precum Realitatea TV sau Digi 24 au prezentat însă, cu predilecție, acțiunile agresive și disproporționate ale Jandarmeriei Române împotriva participanților la protest sau chiar împotriva jurnaliștilor aflați la fața locului. În cazul Realitatea TV, evenimentele din piață au fost prezentate într-o manieră alarmistă, pe tronsonul de seară asigurat de jurnalistul Rareș Bogdan fiind vehiculate informații pe surse, greu de verificat și probat în acele momente tensionate. Astfel, Rareș Bogdan și invitații săi au lansat o serie de acuzații la adresa autorităților și forțelor de ordine care nu aveau bază factuală și fără să ofere un punct de vedere al instituțiilor sau persoanelor acuzate că folosesc „gaz toxic CS” și „muniție expirată” sau chiar că ar fi responsabili de „[moartea a doi kosovari](#)”. Pentru aceste derapaje, dar și pentru abateri repetate în perioada 10 – 17 august 2018, postul Realitatea TV a fost sancționat de Consiliul Național al Audiovizualului, la începutul lui 2019, cu [suspendarea emisiei timp de 10 minute](#). Principalele critici formulate în spațiul public au pus sub semnul întrebării consecvența și consistența CNA în aplicarea legii și a principiilor. Astfel, ActiveWatch a semnalat la acea vreme faptul că CNA nu a fost la fel de intransigent cu televiziunile care au relatat despre protestele din iarna anului 2017, când frecvența și intensitatea abaterilor înregistrate la posturile Antena 3 și România TV erau cel puțin similare cu cele sancționate în cazul Realitatea TV.

Derapajele și speculațiile au continuat în spațiul media după incidentele din 10 august 2018, însă nici unele nu au fost de gravitatea situațiilor prezentate de postul Realitatea TV. Astfel, speculațiile formulate în emisiunea Alessandrei Stoicescu (Antena 3), din data de 13 august 2018, conform cărora violențele ar fi fost generate de persoane special instruite și plătite (mercenari) sau de membri ai mișcării Antifa, plătiți de George Soros, au scăpat nesancționate de CNA, chiar dacă [unul dintre membrii consiliului s-a autosesizat](#) în acest caz. În schimb, postul România TV a fost amendat cu 15.000 de lei pentru că, în ziua protestului, moderatorii nu au intervenit când invitații [au lansat acuzații conform cărora protestatarii violenți ar fi plătiți sau că ar fi mercenari](#).

Când presa fără mamă și fără tată apără familia tradițională

[Referendumul din 6 și 7 octombrie 2018](#), privind revizuirea articolului 48 din Constituție referitor la definiția familiei, a înregistrat câteva recorduri negative prin atitudinea neprofesionistă a unor actori de pe piața media.

Postul BITV, prin emisiunea moderată de Silviu Mănăstire, „Dosar de politician”, s-a remarcat prin maniera dezechilibrată în care a prezentat subiectul referendumului. Moderatorul și-a asumat public și vehement opțiunea de vot și, în fiecare dezbateră dedicată temei referendate a invitat publicul să participe la vot și să voteze DA. Postul TV a fost [sanționat de CNA](#), pentru lipsa de echilibru, cu somație publică, după mai bine de trei luni de la comiterea abaterilor.

Tot după trei luni a venit răspunsul CNA cu privire la difuzarea unui spot plătit de PSD și difuzat de posturile Antena 3, BITV și România TV, în care cetățenii erau invitați să voteze DA la referendum, unele dintre argumentele prezentate în spot fiind degradante pentru persoanele care se opuneau acelui referendum sau care îl boicotau: „Ce înseamnă NU la Referendum? [Acordul tău pentru ca în viitor căsătoria să se poată realiza între două persoane de același sex. Sau mai multe. Doi bărbați și o femeie. Trei femei și patru bărbați. Un bărbat și un ficus. Sau între o femeie și altceva.](#)” Posturile de televiziune care au difuzat acest spot au scăpat nesanționate întrucât, conform CNA, forul nu mai putea solicita intrarea în legalitate, deoarece, desigur, referendumul fiind încheiat, nu mai era difuzat de nicio televiziune.

Postul Digi 24 nu a dedicat spațiu special pentru dezbateri în jurul referendumului pentru revizuirea familiei. Însă, în zilele premergătoare votării, postul a început difuzarea unor mini-interviuri în care apăreau preoți care promovau importanța familiei tradiționale. Întrebat de [Pagina de Media](#) care este scopul acestei campanii, dacă este produsă de Digi 24 și de ce au fost aleși doar preoți pentru a discuta despre familie, postul de televiziune nu a oferit niciun răspuns la vremea respectivă.

În prima zi de votare, pe 6 octombrie, [singurele posturi](#) care au îndemnat populația la vot au fost Antena 3 și România TV, celelalte posturi de știri tratând marginal subiectul referendumului.

Referendumul pentru revizuirea articolului 48 din Constituție nu a atins cvorumul de 30%, Curtea Constituțională confirmând invalidarea acestuia pe 18 octombrie 2018.

Amenințare cu bombă la România TV

[Redacția România TV](#) a primit pe email o amenințare cu bombă, pe 15 februarie 2019, chiar în momentul în care invitat în studio era ministrul Apărării, Gabriel Leș. Poliția și echipajele antitero au intervenit imediat pentru a face verificări și a asigura protecția celor care se aflau în clădire. Amenințarea s-a dovedit a fi falsă, în sensul că în sediul televiziunii nu a fost descoperit niciun proiectil exploziv, iar la scurt timp autoritățile l-au identificat pe cel care a trimis emailul de amenințare și l-au dus la audieri. [Autorul amenințării](#) s-a dovedit a fi Ioan Alexandru Tătar, un fost ziarist sportiv din Timișoara, în vârstă de 70 de ani, căruia autoritățile i-au deschis dosar penal. Ulterior, Alexandru Tătar a declarat pentru România TV că își regretă gestul și că era doar nemulțumit de conținutul de pe post. „Voiam să-i avertizez că nu e bine să se denatureze adevărul”, a spus bărbatul.

Agenda publică întreținută cu bani publici

[Sfârșitul anului 2018](#) a venit cu o amplă investigație realizată de Newsweek România, care făcea publică [lista jurnaliștilor și consultanților care aveau contracte cu PSD](#). Ancheta Newsweek a reconstruit circuitul contractelor și entităților care intermediu plăți către jurnaliști și formatori de opinie care s-au consacrat în platourile televiziunilor apropiate de PSD. Pe lista publicată de Newsweek, printre beneficiarii acestor contracte se aflau Doru Bușcu (Cațavencii), Bogdan Chirieac (dcnews.ro, invitat cu precădere la posturile Antena 3, România TV și TVR 1), sociologii Marius Pieleanu și Mirel Palada, dar și jurnaliștii Răzvan Savaliuc și Adina Anghelescu de la Lumea Justiției. Doru Bușcu a fost singurul care a oferit clarificări în legătură cu aceste contracte cu PSD, despre care a afirmat că [„sunt contracte cu firme private și punct”](#). Mai mult, Bușcu a negat orice legătură cu PSD și a apreciat că subiectul a fost politizat excesiv în spațiul public.

Antena 3 cere protecția statului

[În luna martie 2019](#), Antena 3 s-a adresat în scris Consiliului Național al Audiovizualului cerându-l sprijinul în exercitarea meseriei. Antena 3 a invocat [lipsa de securitate a angajaților trustului media](#) în condițiile în care „în timpul transmisiunilor în direct sunt agresați sau bruiți de protestatari”. Scrisoarea a născut dezbateri în cadrul forului, unde decizia a fost de a transmite o scrisoare în atenția Jandarmeriei Române prin care s-a solicitat instituției [„să asigure condițiile pentru ca jurnaliștii să își poată desfășura activitatea în conformitate cu legislația în vigoare”](#).

CNA retrage lista proprietarilor din media

[În luna aprilie 2019](#), CNA a retras de pe site [lista proprietarilor și acționarilor de media](#) din România, invocând prevederile GDPR. Decizia surprinzătoare a fost interpretată ca un regres în transparentizarea pieței media, dar și ca un exces de zel. Într-un răspuns oficial transmis Hotnews.ro, CNA a precizat că ar fi fost necesară obținerea acordurilor de consimțământ din partea acționarilor pentru publicarea identității. Abia în octombrie 2022 CNA a revenit asupra acestei decizii, [lista proprietarilor](#) din audiovizual devenind, din nou, publică.

De la “Jocuri de Putere” la Putere

[În martie 2019](#), realizatorul TV [Rareș Bogdan](#), de la Realitatea TV, a devenit oficial candidatul principal pentru alegerile Europarlamentare din partea Partidului Național Liberal și a renunțat la emisiunea Jocuri de Putere, pe care o modera. Și Carmen Avram, realizatoarea emisiunii „În premieră”, de la Antena 3, s-a înscris pe lista pentru Europarlamentare, în martie 2019, de data acesta din partea Partidului Social Democrat, partid despre care a declarat că [„a prins drag”](#).

Alegerile Prezidențiale din 2019, fără emoție și fără dezbateri

În 2019, Klaus Iohannis câștiga alegerile prezidențiale fără emoții și fără să participe la o dezbateri față în față cu principala contracandidată, Viorica Dăncilă, premier la

acea dată. În ciuda [protestelor din presă](#) și societatea civilă, Iohannis și staff-ul de campanie au [refuzat](#) orice confruntare directă cu candidata PSD.

O anchetă [Recorder](#) din septembrie 2022 arată că PSD plătitise, în campania din 2019, [80.000 de euro](#) + TVA pentru o emisiune electorală la România TV cu candidatul la prezidențiale Viorica Dăncilă, emisiune ce fusese moderată de Victor Ciutacu. Conform site-ului de investigații Captura, DNA ar fi deschis o anchetă în cheltuirea subvenției de la stat de către PSD, care implica și această situație.

2020 - 2022: Ani cu pandemie, război și multe boli profesionale

Primii doi ani de pandemie au fost marcați de confuzie, cu acces limitat sau restricționat la informații de interes public, dar și de o contaminare severă a spațiului public cu teorii ale conspirației și știri false despre pandemia COVID-19.

Pe fondul stării de urgență decretată de autoritățile române pe 15 martie 2020, Consiliul Național al Audiovizualului [a propus un set de recomandări](#) pentru radiodifuzori, pentru a evita, pe cât posibil, abordările alarmiste și senzaționaliste. Recomandările CNA aveau să fie [încălcate](#), în foarte scurt timp, inclusiv de posturile România TV și Antena 3.

În mai 2020, sub pretextul că dorește să protejeze presa de efectele economice negative ale pandemiei, dar și că vrea să susțină eforturile de informare a publicului, guvernul Ludovic Orban a decis alocarea a 40 de milioane de euro pentru presa din România.

[Paradoxal](#), o cotă din aceste fonduri au ajuns și la posturile România TV și Antena 3 care au oferit platformă pentru diferiți actori care negau severitatea pandemiei și au transformat criza de sănătate publică într-o confruntare politică și ideologică.

În octombrie 2020, au fost organizate alegeri locale, prilej cu care, din nou, [Antena 3](#) și România TV au ieșit în evidență prin partizanat politic excesiv.

Cele două posturi de televiziune s-au remarcat printr-o campanie sincronizată și intensă împotriva câștigătoarei primăriei Sector 1, Clotilde Armand, pe care [au acuzat-o de fraudă electorală](#). Această campanie de presă, care a continuat și în anii 2021 și 2022, a ajuns de mai multe ori în atenția CNA, testând capacitatea forului audiovizual de a [conlucra](#) și de lua măsuri legale [proporționale](#).

În 2022, România înregistra [cea mai severă scădere](#) din ultimii ani, de opt poziții, în Indexul libertății presei, publicat de Reporterii fără Frontiere, ajungând pe locul 56. Acesta era efectul cumulativ al numeroaselor crize și tensiuni politice, al finanțării presei de către partidele din coaliția de guvernare, dar și al numeroaselor campanii de intimidare și discreditare a jurnaliștilor independenți.

De altfel, [finanțarea directă](#) de către partide a presei pentru activități de propagandă a fost și continuă să fie unul dintre cele mai controversate și oclutate subiecte de pe agenda publică. Datorită investigațiilor Europa Liberă și Recorder, dar și prin eforturile susținute ale unor organizații neguvernamentale, precum Expert Forum

sau Centrul pentru Inovare Publică, în spațiul public apar numeroase informații care sugerează influența financiar-editorială pe care Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat o exercită asupra presei, inclusiv asupra televiziunilor de știri.

În ultimii ani, subiectul finanțării presei și diferite investigații sau demersuri jurnalistice care pun la îndoială profesionalismul și integritatea profesională a unor membri din Guvern au fost omise de majoritatea televiziunilor de știri, excepțiile fiind puține și laudabile.

În schimb, s-au intensificat campaniile de denigrare, de tip kompromat, împotriva vocilor critice cu Guvernul. Din nou, România TV părăsește decorul democratic și lansează liste negre cu jurnaliști din presa independentă (vezi mai multe în secțiunea Linșaj public și kompromat din [FreeEx Digest nr.1](#)).

FreeEx Digest este un proiect editorial al Asociației ActiveWatch, realizat de echipa ActiveWatch și colaboratorii săi și susținut financiar de Ambasada Regatului Țărilor de Jos.

În următoarele luni vom produce periodic sinteze ale principalelor subiecte care pot influența negativ dreptul la informare corectă și libertatea de expresie în România.

Vom vorbi despre cazurilor unor jurnaliști care nu sunt lăsați să-și desfășoare activitatea în interes public, vom expune practici și instituții care restrâng libertatea de expresie și vom încerca să oferim recomandări și soluții pentru cetățenii copleșiți de fluxul uriaș de informații contradictorii sau înșelătoare care ne alimentează anxietatea și ne împiedică să luăm decizii în cunoștință de cauză.

Proiectul FreeEx Digest este inspirat de munca de peste 20 de ani dedicată monitorizării libertății presei și cuprinsă în [rapoartele anuale privind libertatea de exprimare în România](#).

FreeEx Digest nr. 1 „Siguranța jurnaliștilor. Linșaj public și kompromat” poate fi citit [aici](#).

FreeEx Digest Nr. 2 „Controlul și cenzura comunicațiilor digitale” poate fi citit [aici](#).

Echipa

Ionuț Codreanu / ActiveWatch

Liana Ganea/ ActiveWatch

Ioana Popa / ActiveWatch

Șerban Barbu / ActiveWatch

Licență

Creative Commons CC-BY 4.0 (Attribution)

București,
Mai 2023